

A L P H A B E T V M

E B R A C V M

V E T V S.

Interpretationes connexionesque nomi-
num Alphabeti, ex Hieronymo & Eusebio

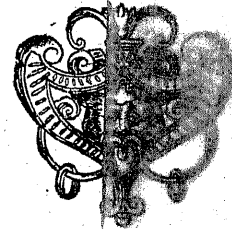
*C. Sententia veterum Sapientum triplici chara-
ctere, Ebraico, Latino, & Græco, secundum
antiquam scribendi consuetudinem.*

Omnia recens edita, & notis illustrata,

per

I. DRVSIVM ALDENARDENSEM.

Auth. J. J. J.

FRANCKE RAE

Excudebat Agidius Radeus,

Ordinum Frisæ Typographus

1 5 8 7

2 400

A L P H A B E T V M
E B R A I C V M
V E T V S.

Interpretationes connexionesque nomi-
num Alphabeti, ex Hieronymo & Eusebio.

*C. Sententia Veterum Sapientum triplici chara-
ctere, Ebraico, Latino, & Græco, secundum
antiquam scribendi consuetudinem.*

Omnia recens edita, & notis illustrata,

per

I. DRYSIVM ALDENARDENSEM.

*Autho-
rissimus*

FRANCKERAE
Excudebat Ægidius Radæus,

Ordinum Frisæ Typographus.

1 5 8 7.

i 11867705

AD LECTOREM.

DIu in animo habui, mi Lector, meam de vetere scriptura sententiam, peculiari aliquo scripto explicare. Quod ut eò libentius facerem, in caussa fuit quorundam imperitia dicam an audacia? qui in nominibus Ebraicis quidvis licere sibi putant. Sed liceat sanè ipsis, quod libet. Nos sequamur antiquos, ubi licet: quorum consuetudinem, ut fieri potuit in tanta vetustatis caligine, planam feci hoc libello. Qui licet perexiguus sit, tamen nihil in eo desideres, quod quidem ad illam, quam dixi, rationem scribendi pertineat. Quam si me primum patefecisse dicam, fortasse verum dicam, nec mentiar. Neminem certè adhuc vidi, vel audivi, qui hoc argumentum ex professo tractarit. Sed si primus id feci, siue alius ante me, parum refert: constet modò illud, nos veterum vestigiis tantum insistere, nihilq; quod non sit nostrum, nostra industria ex antiquis monumentis erutum, adferre. Quod reliquum est, claudam sermonem carmine Ovidiano:

Si qua meis fuerint (ut erunt) vitiosa libellis,

Excusata suo tempore, Lector, habe.

Exul eram, requiesque mihi, non fama petita est,

Mens intenta suis ne foret usque malis.

Cui concinunt Amphidis comici versus Græci,

Ἐπὶ τῆ μαθήματος γὰρ ἐσηκὸς ὁ νοῦς

Αὐτῆ, λελήθε παραπλέων τὰς συμφορὰς.

Vale.

Aben-ezra.
Acabias Malalielis F.
Ant. Cevallerius.
Arabum interpretes.
Athenaus.
Aquiba Azai F.
Ben Syra.
Bildadus Subita.
Chaldaorum interpretes, sive
paraphrasta.
David rex.
Eleazarus Azaria F.
Eleazarus Capharnaita.
Eleazarus Iude F.
Eleazarus Sammae F.
Elias Levita.
Eliphaz Themanita.
Ennius.
Epiphanius.
Euripides.
Eusebius Pamphili.
Franciscus Ximenius.
Gamaliel Iudae principis F.
Hananiaus secundus à Pont.
Max.
Hanina Dose F.
Helliel sive Hillel.
Herodorus.
Hesychius.
Hieronymus.

Iobus.
Iohannes cognomento Sandalar,
id est, sutor.
Iosephus.
Ioses Iuda F.
Isaias.
Meir.
Moses legislator.
Navius.
Nicolaus Lyranus.
Nithaus Arbelita.
Origenes.
Plantus.
Priscianus.
Publius Syrus.
Salomorex.
Sammaias.
Sameus.
Samuel propheta.
Septuaginta translatores.
Simeon Gamalielis F.
Simeon Nathanaelis F.
Sopharus Namathites.
Suidas.
Synagoga magna.
Thalmudista.
Thargumista.
Turpilus poeta.
Zoma F.

7
A L P H A B E T V M
E B R A I C V M
V E T V S.

Littera Ebraorum

XXII.

Omnes consonantes:
quarum

POTESTAS.	NOMEN.	FIGURA.	
<i>Vim habet qualem spiri- tus lenis apud Graecos.</i>	<i>Aleph, sive Alph: unde Græcum ἀλ- φα.</i>	א	1
b, β.	<i>Beth, à quo Græcum βῆτα.</i>	ב	2
g, γ.	<i>Gimel, unde γάμμα.</i>	ג	3
d, δ.	<i>Daleth, vel Deleth, aut Delth: unde δέλτα Græcorum.</i>	ד	4
h, sive δασεία Gra- corum.	<i>He, ἦ.</i>	ה	5
v, consonans.	<i>Vau, Græcè εὐὰ apud Eusebium.</i>	ו	6
z, ζ.	<i>Zain, vel Zai: hinc ζῆτα Græcum.</i>	ז	7
h, sive aspiratio du- plex.	<i>Heth, vel her: unde ἦτα, olim adspi- ratio, nunc voca- lis.</i>	ח	8
t, simplex, sive ταῦ.	<i>Teth, ex quo θῆτα, ut apparet. quan- quā sonus alius.</i>	ט	9

8	POTESTAS.	NOMEN.	FIGVRA.	
	j, consonans.	iod, vel potius ioth: ex quo ἰώτα.	י	10
	c, adspiratum, sive χ, Græcum.	Chaph, unde καππα, ut quidam volunt, aspirata in tenuem versa.	כ	11
	l, λ.	Lamed, sive Lamd: unde Lamda, & inserta littera β, λάμβδα.	ל	12
	m, μ.	Mem.	מ	13
	n, ν.	Nun: unde νῦ Græcum.	נ	14
	s, σ. potestas eadem, quæ nostro s.	Samech, vel Samch: unde Samcha, & per metathesin Sachma: deinde σῆμα, mutatione primum a, in i, tum ch, in γ.	ש	15
	Hac littera Græci & Latini carent.	Ain.	א	16
	p, adspiratum, hoc est φ, non π. nam p, litteram, ut Hieronymus scribit, sermo Ebræus non habet: sed pro eo φ, Græco utitur.	Phe: hinc φῖ Græcum.	פ	17
	s, Sade: nunc Ts.	Sade, Sadi, vel Sadic.	צ	18
	c, simplex, vel potius κ, Græcum.	Coph: hinc καππα, ut ego censeo, quæ & κῶπα, cuius etiam potestatem retinet.	ק	19

	POTESTAS.	NOMEN.	FIGVRA.	
	r, ρ.	Res: ex quo ῥῶ deformatum.	ר	20
	s, Sin: nunc Sch.	Sin, vel Sen.	ש	21
	t, adspiratum, sive θ.	Thau, quasi terminus, quod Alphabetum claudit: sic Aleph dicta ab ordine, quasi princeps littera Alphabeti. ALLVPH enim in lingua Ebræorum ducem signat.	ת	22

Litteræ duplices.

Litteræ Chaph, Mem, Nun, Phe, Sade, in fine dictionis talem habent figuram,

ך ם ן ב ג

B

I. DRVSII
IN
ALPHABETVM VETVS
ANNOTATIONES
SIVE NOTAE.

Videatur
& Epi-
phanus
in De
mens. &
pond.

LITTERAE Ebraorum viginti duae) hunc numerum indicant Psalmi scripti ordine litterarum, in quibus centesimus decimus nonus, & Lamentationes Ieremiae: tum etiam Hieronymus praefatione in libros Regum, cujus verba non gravabor adscribere: *Viginti & duas litteras esse apud Ebraeos, Syrorum quoque & Chaldaeorum lingua testatur, quae Ebraeae magna ex parte confinis est. nam & ipsi viginti duo elementa habent, eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam pentateuchum Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes.* Eusebius quoque Pamphili *προπαρασι.* libro decimo, *ἔστι δὲ τὰ πάντα,* inquit, *παρ' ἑβραίοις σοιχεῖα, δύο καὶ εἴκοσι.* Nec non Origenes apud Suidam, *ἐν ἀγωνιστίον δὲ ὡς εἶναι τὰς ἐνδεκάδηκας βίβλους ὡς ἑβραίοι ὡδε διδάσκει δύο καὶ εἴκοσι; ὅσος ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς σοιχείων ἔστιν.*

Omnes consonantes) dubitari potest de Aleph, Vau, ʔoth: quae à Magistris matres lectionis vocantur: item de Ain, quam Hieronymus non semel vocalem appellat. Verùm ego imbibì, non magis vocalem quondam fuisse Ain, quàm nunc est: sed quòd per nudam vocalem, & non per consonantem exprimeretur, ideo sic appellari à Hieronymo. Aleph autem, Vau, & ʔoth propterea matres lectionis dicta sunt, quòd, cùm notæ vocalium abessent, legentem non parum admodum juvarent, sicut hodieq; adhuc juvant in legendo, quæ sine punctis, ut vocant, edita sunt. Quamquam quis neget has litteras interdum vocalium loco usurpatas fuisse, quum etiam nunc à consonantium natura recedant, immò planè eam exuant in *עולם* OLAM: *אור* VR: *אלהים* ELOHIM: *אור* FERE, & aliis multis nominibus.

Figura)

Figura) figuras litterarum, quibus nunc utimur, Ezras invenit, si credimus Hieronymo, qui etiam affirmat, Ebraorum & Samaritanorum litteras olim easdem fuisse. Hoc affirmat praefatione in libros Regum, per hæc verba: *Certum est Esdras scribam, legisq; doctorem, post captam Ierosolymam & instaurationem templi sub Zerobabel, alias litteras reperisse, quibus nunc utimur: cùm ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Ebraorum characteres fuerint.*

Aleph) *ἄλφ, ὁ μεταλήφθεν εἰς τὴν ἑλλάδα φωνὴν, λέγεται ἂν μάθησις.* Eusebius libro 10. *προπαρασι.*

Vnde Græcum Alpha) Suidas, *ἡ τὴν ἄλφα φωνὴν, τὴν πρώτου σοιχείας καὶ ἀρχόντος, ἀπὸ τῆς ἄλφ ἑβραίου τὴν ἐπιλήψιν ἔλαβεν.* Quamquam alii deducunt *παρὰ τὸ ἀλφειν*, quòd ante alias omnes litteras inventa sit.

Spiritus lenis) quam *ψιλήν* vocant, quæ hoc modo' pingi solet. ergo *ἄβρααμ* scribendum; non *ἄβρααμ*, contra vulgatam consuetudinem Græcorum. Interdum Aleph quiescit in vocali sua, ut *מָרָא* MARA: *לֵלוֹהִים* LELOHIM: *לַדֹנָי* LADONAI.

A quo Græcum βῆτα) mutatione η, hoc est, θ in τ. Sic Daleth, Beth. *δέλτα*: Heth, *ἦτα*. Porro interpretatur ab Eusebio *βῆθ, οἶκος, domus*. Sic etiam Hieronymus interpretatur. Est & Beth in antiquitate filia, quæ nunc Bath dicitur: sed tum e brevis est, scribiq; debet Græcè *βῆθ*, non *βήθ*.

Gimel, unde γάμμα) prius *γάμλα*: inde *γάμμα* fecerunt, ut opinor, auribus consulentes. Gimel, gimla, gamla: ut Miriam, Mariam: Migdal, Magdal: Phisga, Phasga.

Deleth) ita scriptum hoc nomen apud Hieronymum in quarto Daleth. commentariorum super Iesaiam libris manuscriptis.

Delth) *τὸ τέταρτον δέλθ, ὁ σημαίνει δέλτων.* Eusebius loco supra citato. Daleth, Deleth: ut Phaleg, Pheleg. Sed ne omitteremus locum Hieronymi: corruptus enim vulgò est. Sic autem legitur in uno manuscripto, quo usus sum, quem aliquando emi à mo- ^{Ies. 9. in principio libri 4.} nachis Einamentibus prope Aldenardam patriam meam: *Apud Ebraeos DABAR, quod per tres litteras scribitur consonantes, Deleth, Beth, Res, pro locorum qualitate si legatur DABAR, verbum significat: si DEBER, mortem & pestilentiam.*

He.

He) Græcè ἥ. Eusebius. Biblia Græca.

Δασεία Græcorum) id est, spiritus asper: unde δασυόμενα dicuntur, quæ hoc spiritu notata sunt, ut ἄβελ. in quo dupliciter peccant Theologi Græci: primùm in scriptura. ἄβελ enim perpetuò scribunt spiritu leni: deinde in sensu interpretationis. nam Theodoretus, & alii, quos adhuc vidi, Αβελ, ἄβελ. Noli dubitare, quin verum sit, ἄβελ, ματαιότης, id est, vanitas: Habel, inquam, non Abel.

Vau.

Vau) quidam scribunt Vaf. sed perperam.

Græcè εἰὺ apud Eusebium) in decimo ᾠροπαραση.

V consonans). qua Græci carent. itaque δαβιδ scribunt, & aliquando δαυιδ. Sic λεβι & λευι. Hieronymus in commentariis super Abdiam prophetam hujus litteræ facit mentionem per hæc verba: Vau littera est pro u, & pro o, eorum lingua accipitur. quibus aperte docet, accipi hanc litteram interdum pro vocali: quemadmodum hodieque adhuc accipitur. neque mirum videri hoc cuiquam debet, quum, quæ ei respondet in Latio littera v, utramque potestatem similiter habeat, & modò consona sit, modò vocalis, ut omnes juxta mecum sciunt, tam pueri quàm senes.

Zain.

Zain) Ζαῖν cum v. recens consuetudo. partim librorum typis excusorum. editio Ximenii Thren. 4. 7.

Zai) Ζαῖ absque v. exemplar Eusebii Græcum impressum à Roberto Stephano. editio Bibliorum ex urbe Basiliæ Thren. 4. 7. Hieronymus in comment. Jerem. ix. libris manuscriptis. præterea ejusdem Hieronymi declaratio, Zaï, hæc. Fortè v addita, ut in Sabin, quod in codice Ebræo Sabi scriptum. nihil affirmo.

Heth.

Heth vel het) hoc postremum non admodum se mihi probat: malo enim Heth cum t, adspirata: primùm ex autoritate Ebræorum, qui aliter hoc nomen non scribunt: deinde quia scribimus eodem modo Beth, Daleth, Teth. potest etiam scribi Cheth ex Græca consuetudine. Græci enim hanc litteram multis in locis per χῖ referunt. testantur hoc χαμ, βαχαβ, χωβα, & alia plurima.

Unde ἦτα) mutatione primùm spiritus: deinde θ, in τ. ἦθ, ἦτα, ut βῆθ, βῆτα, ut τῆθ, θῆτα.

Olim adspiratio) Athenæus libro nono, Οἶμαι δὲ εἶ δὶα τοῦ
η σοιχείαι

η σοιχείαι τυπώσασθαι τὰς παλαιὰς τὴν δασείαν. διώπερ ἢ ῥωμαῖοι ποδὸ ᾠόντων τῶν δασυομένων ὀνομάτων τὸ η ᾠογραφῆσαι.

Nunc vocalis) qua ferè referunt Seri, hoc est, e longum Ebræorum. indicant hoc voces passim obvia לך ἦλ, unde ἦλ, ἦλ, apud Evangelistas, אמן ἀμὴν: יֵשׁוּעַ יוֹשִׁעַ: יִשְׂרָאֵל Israel: יֵשׁוּעַ insoûs: item nomina litterarū בֵּית בֵּיתָא, בית דֵּיתָא, הא ה, חב, מלמ, שֵׁרִי רֵי.

H, siue adspiratio duplex) Hieronymus in nominibus de Genesi, voce Cham: Sciendum, inquit, quod χῖ litteram in Ebræo non habeat: scribitur autem per heh, quæ duplici adspiratione profertur. Et post paullo in Cheththaus: Sed hoc nomen non incipit à consonante littera, verum ab heh, de qua jam supra diximus. consonantem esse negat, quia adspiratio. Nam ne He quidem in consonantium loco habuit: unde cumuli errorum in libro illo de nominibus Ebraicis, quos suo loco & tempore deregemus, si Deus id nobis concedet. hanc litteram Græci sæpius exprimunt per χῖ, ut diximus. Idem Hieronymus in comment. Jerem. 9. in principio: Pro porta fistili, Aquila, Symmachus, & Theodotio ipsum verbum posuerunt Ebraicum HARSITH: pro quo LXX. juxta morem suum pro adspiratione heh litteræ, addiderunt χ Græcum, ut dicerent Charstih pro Harsstih: sicut illud est pro Hebron, Chebron: & pro Jericho, Jericho.

Teth) id est, טֵית. quidam malunt טֵיט, quos non sequor: nam Teth, repugnat antiqua consuetudo. Græci etiam τῆθ scribunt, non τῆτ. paret ex Eusebio, & Lamentationibus Jeremiæ: sicut & ab iis psalmis, qui scripti sunt secundum ordinem litterarum.

Ex quo θῆτα) adjecta à Græcis adspiratio. contra factum in ταδ, quæ Ebræis Thau, cum adspiratione. Sunt è recentioribus, qui aliter senserunt de his litteris: sed aperta nimis etymologia est: & Hieronymus veteres secutus, nomina Ebraica, quæ à Teth incipiunt, ut Tobias, perpetuò sine adspiratione scripsit.

Quamquam sonus alius) nam θῆτα sine adspiratione non profertur. Eadem ratione ex Chaph factum καππα, ut quidam censent.

T, simplex) in quo abest adspiratio. Dicitur autem simplex, ut c, simplex appellatur à Hieronymo, quæ aspiratione caret. In libro de nominibus Ebraicis post Talam, ros: Hucusque cum per litteram t, simplicem legerimus, nunc adspiratione addita legendum est Thobal

In nom.
de Genes.

sive *Thubal*, *Thiras*, *Thogarma*, *Thares*, &c. In eodem libro, nom. de Iosue post Tyrus: *Hucusque per t, simplicem litteram legerimus: exin adspiratione addita legendum est, Thaphue, &c.*

Ioth.

Iod) ita nunc scribunt: sed animo meo magis placet Ioth, ultima th: quam scripturam confirmat *ιωτα* nomen à *ιωθ* derivatum, non à *ιωδ*. præterea invenimus hoc nomen ita scriptum in Lamentationibus Jeremiæ editione Græca, & apud Eusebium, & in aliis libris antiquis, ut dubitari de eo jam non possit.

Ex quo ιωτα) *ιωθ*, *ιωτα*, ut *βηθ*, *βητα*. nihil verius.

I, consonans) ut *Iesaias*; quod malè scribunt *Esaïas*. Hieronymus in nominibus de Actis Apost. *Esaïas, salus Domini: verum apud Ebræos ab j, littera sumit exordium*. Itaque scripserim libentius *Iesaias*: sed *Iesaias* est in libris Græcis: quod non damno. Hac littera etiam usi sunt pro vocali, quomodo & nunc vulgò utuntur, ut paret ex *I*, magno, quod absque Ioth vix unquam reperitur.

Hirec
gadol.
Chaph.

Chaph) *χαφ*. exemplar Eusebii Græcum. libri veteres *Psal. 118. 81. & Thren 4. 11*. In libro nom. Ebraic. *כרמל*. Chermel: *כרמל* Chamos. Origenis Exapla Ies. 26. *כי ביה חי באיד*. Epiphanius contra hæreses, *ἐν τῇ βασιανίτιδι τῇ λεγομένη κωνάβη, χωχάβη δὲ ἐβραϊστ*.

Adspirata in tenuem versa) ut Chermel, Carmelus: Charphas, *κάρφασος*: solens id fit apud veteres.

C, adspiratum, sive *χ* Græcum) Hieronymus in nominibus de Genesi, ubi recenset nomina quæ Ebræis per Coph scribuntur, ut Cain, Ceni, Core, Cedma, &c. subjungit hæc verba, *Hucusque per simplicem c, litteram lecta sunt nomina: exin adspiratione addita, id est, per χ Græcum legenda, Cherubin, Chethin, Chus, Chanaan, &c.* Et in nominibus de numeris post Camuel: *Hucusque, inquit, per c, litteram simplicem legerimus: exin adspiratione addita, nominum sunt legenda principia, Chanaan, &c.* Et in Deutero. *Tria nomina hæc, quæ sequuntur ex c, per adspirationem legenda sunt, Chorræus, Chaphthurim, Chaphthor*. Et in nom. de Matt. *Adspiratione addita legendum, quam illi litteram χῖ vocant*. Videnda & nomina de Iosue post *Cedemorb*. & nomina de Iud. post *Camon*, resurrectio. Poscit igitur antiqua consuetudo Chaph: & frustra sunt, qui hodie semper Caph scribunt, eoque modo scriben-

scribendum esse pertinaciter contendunt. Inepti homines, quibus etiam Iosue placuit præ Ioseph, & Sepela magis quam Sephela.

Lamd) *λάμδ*. In Eusebio *λάβδ*: mendum est, nisi fallor, quale *Lamed*. in *νεβρωδ*, Gen. 10. quum libri accuratius excusi *νεμρωδ* habeant. Sed videamus. Nam profani scriptorum etiam *λάβδα* usitant, extrita *μ*, ex *λάμβδα*: de quo jam nunc dicturus sum.

Et inserta littera β, λάμβδα) solet enim *β*, inferi hoc modo vocibus nonnullis, ut Nembrod, Zambri, Mambres. etiam *p*, ut Sampson, quod Græcè scribitur *σαμψον*. postulat autem Ebræa consuetudo Samson, vel, si mavis, Simson.

Mem) Græcè *μῦ*, vel *μῶ*. Mem, *μῶ*, ut Res, *ρῶ*.

Mem.

Nun) *νῦν*. codex Eusebii, & Biblia Græca Thren 4. 13.

Nun.

Unde νῦ Græcum) abjecta ultima.

Samch) *σαμχ*, ut *ἄλφ, λάμδ, δέλθ*. reperitur apud Eusebium Pamphili. Samech.

Deinde σῖγμα) quam Dores *σᾶν* vocant, ut Herodotus scribit. itaque legimus apud Hesychium, *σᾶν, σῖγμα, ἢ σαμφοραὶ ἵπποι λέγονται, οἷς ὀπιπεχάρα*) *σ σοιχείον, τῆτο γὰρ σᾶν ἔλεγον*.

Tum ch, in γ) ut *χάλθανον*, galbanum.

Potestas eadem quæ nostro s,) in libro de locis Ebraicis, voce *Rammasses*: *Apud Ebræos tres s, sunt litteræ. Vna quæ dicitur, s, Samech: & simpliciter legitur, quasi per s, nostrum litteram scribatur*. Et libro questionum Ebraicarum in Genesin, voce *Beerfaba*: *Prostridalo Ebræorum Sin, à quo Sabe incipitur, Græcum sigma, hoc est, Ebræorum Samech posuit*.

Ain) *ἄιν*. Eusebius Pamphili. Hieronymus. libri omnes anti- qui, quos libenter sequor, cum licet: licet autem semper, quando melius nihil occurrit. Jam verò an melius faciant, qui Hain scribunt aut Hhain, ipsi viderint. Nam si Ain est aspiratio, quorsum He aut Heth, quam ostendimus esse adspirationem geminam. Præterea Hieronymus non uno in loco affirmat Aza scribendum esse, quum tamen eius nominis littera prima sit Ain. Quinetiam Nicolaus homo quondam Ebræus, ubi explicat verbum Ebraicum Azabthani, quod in principio hac littera notatur: *Ain*, inquit,

Ain.

sonat a formatum in gutture. Nihil dico, si adspirationi non omnino adversantur voces, Arabia, Elamitæ, Emmanuel, & aliæ similes. Sed quid moramur in re levicula?

Hac littera Græci & Latini carent) Hieronymus vocalem appellat in Gaza libro de nominibus Ebraicis: *Sciendum*, inquit, *quod apud Ebræos non habeat in principio litteram consonantem; verum incipiat à vocali Ain, & dicitur Aza*. Et in Gomorra: *G, litteram in Ebraico non habet, sed scribitur per vocalem Ain*. Et in Segor: *Ipsa est quæ & suprâ Seor. Sed sciendum, quia litteram g, in medio non habeat, scribiturq; per vocalem Ain*. Hæc igitur contraria videntur ei, quod suprâ scripsimus, litteras Ebræorum omnes consonantes esse. Sed non est ita. Nam, meo iudicio, vocalis ideo appellatur à Hieronymo, quod per nudam vocalem ejus potestas exprimeretur; non quod vera vocalis esset: sicuti Aleph propriè vocalis non est, tamen si eo nomine aliquando afficiatur. Quanquam Judæi, qui in Germania, pro vocali hac littera utuntur: servit enim eis pro e, quando Germanica scribunt characteribus Ebraicis. Miror autem Hieronymum eundem in commentariis super epistolam ad Titum appellasse duplicem aspirationem etiam Ain, ac cæteras istiusmodi: *Septuaginta*, inquit, *interpretes, per quos in Græcum sermonem lex divina translata est, specialiter Heth litteram, & Ain, & cæteras istiusmodi, quia cum duplici aspiratione in Græcam linguam transferre non poterant, aliis litteris additis expresserunt. Verbi causa, ut Rachel, Rachel dicerent, & Jericho, Jericho, & Hebron, Chebron, & Seor, Segor*. Nec verò possum aliter credere, cum eandem litteram alibi passim vocalem dicat, quàm illum locum depravatum esse: ac prope est ut credam legendum: *Specialiter Heth litteram, quia cum duplici aspiratione in Græcam linguam transferre non poterant, & Ain, & cæteras istiusmodi aliis litteris additis expresserunt*. Ex eodem loco discimus solitum interpretibus illis exprimere Ain per γ. Hoc indicat Segor, quod est nomen opidi, & Ebraicè scribitur media Ain. Idem ostendunt Gomorra, Gaza, Raguel, Ragau, & alia non pauca. Arabum interpretes addunt aspirationem, ipsiusque elementi nomen scribunt Ghain: de qua re dicam aliàs.

Græci & Latini carent) carent non solum nomine, sed etiam figura

figura & sono. Itaque necessitatis est, quod scribant Ain. Hieronymus in comment. in epist. ad Titum: *Propriè pulsat Judæos, qui in eo se jactant, & putant legis habere notitiam, si nomina teneant singulorum, quæ, quia barbara sunt, & etymologias eorum non norimus, plerumque corruptè proferuntur à nobis. Et si forte erraverimus in accentu, in extensione, & brevitate syllabæ, vel breviter producentes, vel producta breviantes, solent irridere nos imperitiæ, maxime in aspirationibus, & quibusdam cum rasura gula litteris proferendis*. His postremis verbis significat potissimum litteras Heth & Ain, quæ, quod barbarum & insolentem, nec non difficilem haberent pronuntiationem, ideo corruptè, ut plurimum, à Latinis & Græcis proferebantur. Nam ut Abenezra scribit, fieri vix potest, ut rectè ipsas pronuntiet, qui non à pueritia didicerit, assueveritque.

Phe) φη. omnis antiquitas. Nostri Grammatici probarunt magis Pe: sed quàm rectè, ipsi viderint. In nominibus de Psalterio invenies Fe.

Hinc φη Græcum) versa e in i.

P, adspiratum) idem ferè atque *δύαμμα* AEolicum, cui respondet F, Latinum. Itaque Hieronymus, quæ nomina ab hac littera incipiunt, ea omnia per F, expressit. testimonio est liber de nominibus Ebraicis: in quo Fe, os; non Phe: & Faraos; non Pharaos. Sic Farisæi, Faleg, Filisthim, Fase, unde Pascha: pro eo quod, Pharisæi, Phaleg, Philisthim, Phase.

Non ω) hoc est p, simplex, à quo abest adspiratio: qua sine veteres hanc consonantem nunquam efferebant, ac ne poterant quidem. Quare Fisdia sonabant pro Pisidia. Testatur hoc Hieronymus in nominibus de Actis Apostolorum ita scribens: *Quia ut suprâ dixi, P, litteram non habent, propterea Pisidiam per F, efferunt*.

P, litteram, ut Hieronymus scribit, sermo Ebraeus non habet) Scribit hoc in nominibus de Luca, voce Pilatus: *Sed sciendum, quod apud Ebræos P, littera non habetur, nec ullum nomen est, quod hoc elementum sonet. Abusivè igitur accipienda, quasi per F, litteram scripta sint*.

Sed pro eo φη Græco utitur) Hieronymus in comment. 1. c. 2. *Pro Philisthim, semper LXX. alienigenas interpretati sunt, nomen commune pro proprio, quæ est gens hodie Palestinorum, quasi Philistinorum, quia P, lit-*

teram Ebraicus sermo non habet, sed pro ea Phi Græco uitur. Et Dan. II. in extremo, voce Apadno: *Notandum autem, quod cum P, litteram Ebraeus sermo non habeat, sed pro ipsa utantur Phe, cuius vim Græcum φ, sonat: in isto tantum loco apud Ebraeos scribatur quidem Phe, sed legatur P.*

Sad.

Sade) σαδῆ. Codex Eusebii. editio Græca Lament. Ierem.

Sadi) fit ex Sadic, abjecta ultima: vel permutatione vocalium, ut Sin, Sen, Nam e, & i, communem familiam habent, & vicifim permutantur.

Sadic) vel Saddic, d, geminata. Elias Levita in Thesbite: *Litteram Sade oi διδόνταλοι ἡμῶν Saddic nuncupant. Sic etiam vocant eam Iudæi Germani & Galli. Reliqui vero Iudæi cum tota natione Grammaticorum illam Sade appellant.*

S, Sade) de quo Hieronymus in comment. Isaïæ II. *Sade litteræ proprietatem & sonum Latinus sermo non exprimit. Est enim stridulus, & striculis dentibus vix linguæ impressione profertur. Et in nominibus de Matthæo voce Nazareth: Scribitur autem non per ζ, litteram; sed per Ebraicum Sade, quod nec s, nec ζ, litteram sonat. Et in libro de locis Ebraicis, voce Ramasses: Sade litteram nostræ aures penitus reformidant.*

Nunc Ts) qui sonus est litteræ t, in voce, ratio.

Coph.

Coph) κωφ. apud Eusebium, & Græcos alios.

Quæ & κόππα) unde κοππατίας, equus inustum habens κόππα elementum. Hesichii λέξεις: Κοππατίας, ἵππος κεναιμένος ἐν τετυπωμένον ἔχων σημεῖον τὸ κόππα, id est, litteram κωφωα.

C, simplex) ita passim Hieronymus appellat in libro nominum Ebraicorum, ut in nom. de tertio Regum, voce Carmelus: & in nom. de Num. in Camuel: & in Matthæo: *Hucusque per simplicem c, litteram scripta sunt nomina, quæ Græci per κ, efferunt.*

Vel potius κ, Græcum) quæ sonum non variat: semper enim sui similis est. C, verò aliter sonat in caput, aliter in Cicero. Tamen Priscianus autor K, & Q, cum C, in sono eandem potestatem continere. Sed dissentit Hieronymus. Nam in nominibus de Iosua disertè ait: *Q, litteram, quam neque Græci resonant, neque Ebraei, exceptis Latinis nulla alia lingua habet. Ego in glossis Nicolai reperio Queteb, quod Ebraicè קטב. Sed & Aquilæ nomen non est ut aliter scribas quàm קטב. Ergo Coph sono convenit cum Q, ut ferè Galli*

Galli pronuntiant; & cum c, prout sonat, quando a, litteram post se habet, aut quando sequitur vocalis o, ut in coquus, comedo, corium, & similibus.

Res) ρῆς. libri omnes veteres: nunc Resch.

Res.

Ex quo ρῶ deformatum) nam RES, caput. caput autem etiam RO S dicitur: unde ρῶ, abjecta ultima. Vel Res, ρῶ; ut Mem, μῶ.

Sin) nunc sonant Schin.

Sin.

Vel Sen) σέν. ex Eusebio Græco. In Lamentationibus, editione Ximenii, quam Complutensem vocant, σέν: in alia verò editione legitur σῆ, quod haud dubiè mendosum est, legendumque σέν, ut in manuscripto Hieronymi, Isa. 63. *Si carnem significaret, scriberetur per mediam litteram Sen. Hujus originis esse videtur σέν nisi mavis ut sit à σάμχ: primùm detractione ultimæ σάμ. deinde mutatione ut fit μ in ν, σάν. Sanè vi ac potestate convenit cum Samech, non cum Sin: quæ longè aliud sonat, ut modò videbimus.*

S, Sin) in qua stridor quidam, ait Hieronymus, non nostri sermonis interstrepit. & alibi, *Pro stridulo Ebraeorum Sin, Græcum σίγμα, hoc est Ebraeorum Samech posuit. Quæ docent, Græcos & Latinos carere hac consona: tum etiam sonum ejus longè diversum esse à sono litteræ Samech. Eadem docet idem Hieronymus commentario in epistolam ad Titum, ubi sic scribit: Nam nos & Græci unam tantum litteram s, habemus: illi verò tres, s, Samech, s, Sade, & s, Sin, quæ diversos sonos possident. Isaac, & Sion per s, Sade scribuntur: Israel per s, Sin, & samen non sonat hoc quod scribitur: Seon rex Amorraeorum per s, Samech litteram & pronuntiat & scribitur.*

Nunc Sch) quum scilicet punctum gerit in dextero cornu, alioqui sonat ut s, nostrum, quando ponitur inter duas vocales, ut in miser, in causa, in Sifara.

Thau) olim aliter. Hieronymus in comment. Ezech. 9.4. *Antiquis Ebraeorum litteris, quibus usque hodie utuntur Samaritani, extrema Thau littera crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.*

Thau) Θαυ. ex quo ταυ, aspirata in tenuem versa.

Quòd *Alphabetum claudat*) Hieronymus in loco jam allegato: *Thau extrema est apud Ebræos viginti & duarum litterarum.*

T, adspiratum) talem esse vim ac potestatem hujus litteræ fati patet ex Hieronymo; ut ex iis verbis, quæ leguntur in fine nominum de libris Regum, ubi ait, adspiratione addita proferenda Thoph, Theraphim, Theglat, Tharthan, & alia ejus generis, quæ à Thau littera incipiunt apud Ebræos: qualia sunt Thogorma, & Thares, de quibus idem affirmat in nom. de Genesi: item Therfa in nom. de Num. & Thaphue, Thabor, in nom. de Josua: & alia infinita. Huc refer ipsum nomen Thau cum aspiratione scribendum, nisi nos idem Hieronymus, quem libenter sequor, & hactenus secutus sum in hoc opere, frustra habet in nom. de Psalterio, quum sic ait: *Quatuor reliqua, quæ sequuntur, aspiratione addita proferenda sunt, Thabor, Thalasar, Thobel, Thau, signum.* Videnda sunt & nomina de secundo Regum in extremo, & nomina de tertio Regum.

Sive 9) in catalogo nominum de Actis Apostolorum: *Hucusque per simplicem T: nunc per 9, Græcum legenda sunt, Theophile, amate Deo: Thomas, didymus: Theudas, laudatio: Tharsensis, explorator latitiæ.*

Litteræ duplices) vocantur ita à gemino caractere. Hieronymus præfatione in libros Reg. *Porro quinque litteræ duplices apud Ebræos sunt, Chaph, Mem, Nun, Phe, Sade: aliter enim scribuntur per has principia medietatesq; verborum, aliter fines.* Epiphanius in libello de mensuris & ponderibus: *εἰκοσι καὶ δύο ἑξασι σοιχείων νοήματα. πάντες δὲ εἰσὶν ἃς αὐτῶν διπλάμεναι. τὸ γὰρ καθ' ἓς διπλῆν, καὶ τὸ μέμ, καὶ τὸ νῆν, καὶ τὸ φῖ, καὶ τὸ α. locus manifestè corruptus. emendo, τὸ γὰρ καθ' ἓς διπλῆν, καὶ τὸ μῆμ, & τὸ νῆν, καὶ τὸ φῆ (nam φῖ Græcum est) καὶ τὸ σαδῆ. res est, non conjectura.*

Caterùm figuris litterarum utuntur Ebræi in numerando, ut etiam Græci: sicut ex subjecta descriptione perspicui potest.

NOTAE

NOTAE NUMERORVM.

Numeri

Græci.	Ebræi.	Barbari.	Græci.	Ebræi.	Barbari.
α'	א	1.	ιη'	יח	18.
			n) vel IH, forma litterarum majuscula. IH etiam ἱησῶν denotat compendio scribendi: cujus usus frequens apud antiquos cum T, littera, crucis figuram exprimente: quam hoc ferè modo pingebant:		
					
			vel hoc:		
					
			Hinc lucem facies Prudentio, quo in loco ita canit:		
			<i>Si quid trecenti bis nouenis additis Possunt, figura noverimus mystica.</i>		
			T, enim littera mystica in numeris 300. exprimit. I, verò & H, valent 18. simul efficiunt trecentum, decem & octo. Rupertus Tuitienfis Abbas: Si Nicænis, hoc est, Græcis uti numerando velis elementis, T, CCC. I, & H, explicant xviii. Tau crucem, I, & H, cum superducta linea, nomen Jesu significant. Et nota, quia hîc nomen Jesu genitivo casu, & non nominativo effertur, & ideo hîc littera σ, non additur: sed cum IH suo		
β'	ב	2.			
γ'	ג	3.			
δ'	ד	4.			
ε'	ה	5.			
ς'	ו	6.			
ζ'	ז	7.			
η'	ח	8.			
θ'	ט	9.			
ι'	י	10.			
κα'	כ	11.			
ιβ'	ל	12.			
κγ'	מ	13.			
κδ'	נ	14.			
κε'	ס	15.			
			ν) novem & sex, id est quindecim. utuntur eo pro יח, quòd ab his litteris inciperet nomen יהוה: vel usu nimio ne profanarent יהוה, nomen item essentielle, decurratum, ut creditur, ex יהוה I A H O.		
κς'	ע	16.			
κζ'	פ	17.			

perposita linea scribitur, quibus numerus XVIII. completur. Sanè Tau litteræ supertransversa linea deest, quæ si adderetur, jam non crucis species, sed ipsa crux esset.

ιθ'	ϛ	19.
κ'	ϛ	20.
κα'	ϛϛ	21.
κβ'	ϛϛ	22.
κγ'	ϛϛ	23.
κδ'	ϛϛ	24.
κε'	ϛϛ	25.
κς'	ϛϛ	26.
κζ'	ϛϛ	27.
κη'	ϛϛ	28.
κθ'	ϛϛ	29.
λ'	ϛ	30.
λα'	ϛϛ	31.
λβ'	ϛϛ	32.
λγ'	ϛϛ	33.
λδ'	ϛϛ	34.
λε'	ϛϛ	35.
λς'	ϛϛ	36.
λζ'	ϛϛ	37.
λη'	ϛϛ	38.
λθ'	ϛϛ	39.
μ'	ϛ	40.
μα'	ϛϛ	41.
μβ'	ϛϛ	42.
μγ'	ϛϛ	43.
μδ'	ϛϛ	44.
με'	ϛϛ	45.
μς'	ϛϛ	46.

μζ'	ϛϛ	47.
μη'	ϛϛ	48.
μθ'	ϛϛ	49.
ν'	ϛ	50.
να'	ϛϛ	51.
νβ'	ϛϛ	52.
νγ'	ϛϛ	53.
νδ'	ϛϛ	54.
νε'	ϛϛ	55.
νς'	ϛϛ	56.
νζ'	ϛϛ	57.
νη'	ϛϛ	58.
νθ'	ϛϛ	59.
ξ'	ϛ	60.
ξα'	ϛϛ	61.
ξβ'	ϛϛ	62.
ξγ'	ϛϛ	63.
ξδ'	ϛϛ	64.
ξε'	ϛϛ	65.
ξς'	ϛϛ	66.
ξζ'	ϛϛ	67.
ξη'	ϛϛ	68.
ξθ'	ϛϛ	69.
ο'	ϛ	70.
οα'	ϛϛ	71.
οβ'	ϛϛ	72.
ογ'	ϛϛ	73.
οδ'	ϛϛ	74.
οε'	ϛϛ	75.
ος'	ϛϛ	76.
οζ'	ϛϛ	77.
οη'	ϛϛ	78.
οθ'	ϛϛ	79.
ο'	ϛ	80.

81.	ρνε'	קנו	115.
82.	ρνε'	קיו	116.
83.	ρνε'	קיד	117.
84.	ρנה'	קיה	118.
85.	ρנה'	קיש	119.
86.	ρנה'	קכ	120.
87.	ρנא'	קנא	121.
88.	ρנב'	קנב	122.
89.	ρנג'	קנג	123.
90.	ρנד'	קנד	124.
91.	ρנע'	קנה	125.
92.	ρנς'	קנו	126.
93.	ρנζ'	קנד	127.
94.	ρנה'	קנה	128.
95.	ρנה'	קנט	129.
96.	ρλ'	קל	130.
97.	ρλα'	קלא	131.
98.	ρלב'	קלב	132.
99.	ρלγ'	קלג	133.
100.	ρלδ'	קלד	134.
101.	ρλε'	קלה	135.
102.	ρלς'	קלו	136.
103.	ρלζ'	קלו	137.
104.	ρלה'	קלת	138.
105.	ρלθ'	קלט	139.
106.	ρμ'	קמ	140.
107.	ρμα'	קמא	141.
108.	ρμβ'	קמב	142.
109.	ρמγ'	קמג	143.
110.	ρמד'	קמד	144.
111.	ρמע'	קמה	145.
112.	ρמς'	קמו	146.
113.	ρמζ'	קמו	147.
114.	ρμη'	קמח	148.

קמט	149.	קפג	183.
קמ	150.	קפד	184.
קמא	151.	קפה	185.
קמב	152.	קפו	186.
קמג	153.	קפז	187.
קמד	154.	קפח	188.
קמע	155.	קפט	189.
קמז	156.	קצ	190.
קמח	157.	קצא	191.
קמט	158.	קצב	192.
קס	159.	קצג	193.
קסא	160.	קצד	194.
קסב	161.	קצה	195.
קסג	162.	קצו	196.
קסד	163.	קצז	197.
קסה	164.	קצה	198.
קסו	165.	קצט	199.
קסז	166.	ק	200.
קסח	167.	ש	300.
קסט	168.	ה	400.
קע	169.	ך	500.
קעא	170.	ש	600.
קעב	171.	ז	700.
קעג	172.	ח	800.
קעד	173.	צ	900.
קעה	174.	Hos quinque numeros indicant & istis litteris, תק, 500.	
קעו	175.	הך, 600. תש, 700. הו, 800.	
קעז	176.	תתק, 900.	
קעח	177.	א	1000.
קעט	178.	ב	2000.
קפ	179.	ג	3000.
קפא	180.	ד	4000.
קפב	181.	ה	5000.
קפג	182.	ו	

ו	6000.	ז	800000.
ז	7000.	ח	900000.
ח	8000.	Vel תק 500000. תר 600000.	
ט	9000.	שת 700000. תת 800000. תתק 900000.	
י	10000.	Millenarios pingunt etiam hoc modo: נ 1000. י 2000.	
יא	20000.	י 3000. יי 4000. & sic deinceps: vel iterato Aleph:	
יב	30000.	בא 2000. בא 3000. בא 4000.	
יג	40000.	& sic deinceps. A mundo condito numerant hoc anno, qui est, restitutæ salutis 1587.	
יד	50000.	השנת 5347. vel שנת 347. secundum æram minorem, sive, ut ipsi dicunt, לפרט קטן: quod breviter, & in epitoma scribunt, לבק, secundum supputationem minorem, omiſſis videlicet millenariis.	
טו	60000.		
טז	70000.		
טז	80000.		
יז	90000.		
יח	100000.		
יט	200000.		
כ	300000.		
כא	400000.		
כב	500000.		
כג	600000.		
כד	700000.		

MENSES EBRAEORVM.

1	ניסן	NISAN,	Νισάν,	Martius.
2	אייר	IAR,	Ιάρ,	Aprilis.
3	סיון	SIVAN,	Σισάν,	Maius.
4	תמוז	THAMVZ,	Θαμβε,	Junius.
5	אב	AB,	Αβ,	Julius.
6	אלול	ELVL,	Ελλλ,	Augustus.
7	תשרי	THESRI,	Θεσρί,	September.
8	מרחשון	MARHESVAN,	Μαρσσαν,	October.
9	כסליו	CHASLEV,	Χασλευ,	November.
10	טבת	TEBETH,	Τηβηθ,	December.
11	שבט	SEBATH,	Σαβαθ,	Januarius.
12	אדר	ADAR,	Αδάρ,	Februarius.

VEADAR, mensis intercalaris, quasi iteratus Februarius.

INTERPRETATIONES NOMINVM
— ALPHABETI,
ex
EVSEBIO & HIERONYMO.

1	Doctrina.	Μάθησις.	Aleph.
2	Domus.	Οἶκος.	Beth.
3	Plenitudo.	πλήρωσις.	Gimel.
4	Tabulæ.	Δέλτοι.	Daleth.
5	Ista.	Αὕτη.	He.
6	Et.	Εν αὐτῇ.	Vau.
7	Hæc.	Ζῆ.	Zai.
8	Vita.	Ὁ ζῶν.	Heth.
9	Bonum.	Καλή.	Teth.
10	Principium.	Αρχή.	ʒoth.
11	Manus.	Ὀμωσ.	Chaph.
12	Disciplina sive cor.	Μάθε.	Lamed.
13	Ex ipsis.	Εξ αὐτῶν.	Mem.
14	Sempiternum.	Αιωνία.	Nun.
15	Adjutorium.	Βοήθεια.	Samech.
16	Fons sive oculus.	Πηγή ἢ ὄφθαλμός.	Ain.
17	Os.	Στόμα.	Phe.
18	Iustitia.	Δικαιοσύνη.	Sade.
19	Vocatio.	Κλήσις.	Coph.
20	Caput.	Κεφαλή.	Res.
21	Dens.	Ὀδόντες.	Sin.
22	Signa.	Σημεῖα.	Thau.

CON-

CONNEXIONES HARVM INTER-
PRETATIONVM EX IISDEM
autoribus.

Connexio prima ex Hieronymo.

Aleph, Beth, Gimel, Daleth: Doctrina domus, plenitudo tabularum: quòd videlicet doctrina ecclesiæ, quæ domus Dei est, in librorum reperiatur plenitudine divinorum.

Ex Eusebio.

Αλφ, βηθ, γιμελ, δελθ, ἢ. μάθησις οἴκου, πλήρωσις δέλτων αὕτη.

Connexio secunda ex Hieronymo.

He, Vau, Zai, Heth: Ista, & hæc vita. Quæ enim alia potest esse vita sine scientia scripturarum? per quam etiam ipse Christus agnoscitur, qui est vita credentium.

Ex Eusebio.

Ουαυ, Ζαι, ηθ. εν αὐτῇ ζῆ ὁ ζῶν.

Connexio tertia ex Hieronymo.

Teth, ʒoth: bonum principium. Quia quamvis nunc sciamus uniuersa quæ scripta sunt, tamen ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & nunc per speculum in ænigmate videmus, cum autem meruerimus esse cum Christo, & similes angelis fuerimus, tunc librorum doctrina cessabit, & tunc videbimus faciem ad faciem bonum principium sicuti est.

Ex Eusebio.

Τηθ, ιωθ. καλή, αρχή.

Connexio quarta ex Hieronymo.

Chaph, Lamed: manus disciplina, sive cordis. Manus intelliguntur in opere, cor & disciplina intelliguntur in sensu: quia nihil facere possumus, nisi prius quæ facienda sunt, scierimus.

Ex Eusebio.

Χαφ, λαβδ. ὄμωσ μάθε.

Connexio quinta ex Hieronymo.

Mem, Nun, Samech: Ex ipsis sempiternum adjutorium. Hoc explanatione non indiget, sed omni luce manifestius est,

ex scripturis æterna subsidia ministrari.

Ex Eusebio.

Μήμ, νοῦν, σάμχ· Ἐ αὐτῶν αἰωνία βοήθεια.

Connexio sexta ex Hieronymo.

Ain, Phe, Sade: Fons sive oculus oris iustitiæ.

Ex Eusebio.

Αἰν, φῆ, σαδῆ· πηγὴ ἢ ὀφθαλμὸς, καὶ εἶμα δικαιοσύνης.

Connexio septima ex Hieronymo.

Coph, Res, Sin, Thau: Vocatio capitis, dentium signa. Per dentes articulata vox promitur, & in his signis ad caput omnium, qui est Christus, pervenitur, per quem venit ad regnum sempiternum.

Ex Eusebio.

Καφ, ρῆς, σέν, θαυ· κλήσις κεφαλῆς, καὶ ὀδόντων σημεῖα.

I. DRVSII
IN
INTERPRETATIONES NOMINVM
ALPHABETI
CENSURA.

1. *Doctrina*) μάθησις. παρὰ τὸ ALAPH, τὸ μανθάνω, disco. In nom. de Psalterio: *Aleph*, mille, id est, הָלֶפֶט. Verior etymologia ex ALVPH. est enim quasi quidam dux Alphabeti, ut dictum est.
2. *Beth*) βῆθ, cum e longo: ex βαῖθ, domus, αι in η conversā, ut etiam in Ephrem factum est, & Ierusalem; quæ non minus dicta sunt ex Ephraim, & Ierusalaim. Alia interpretatio: Beth, locus: quod præ cæteris litteris spatium amplum lineis suis circumscribat: ita Cevallerius, quem honoris causa nomino.
3. *Plenitudo*) πλήρωσις, id est, ΜΕΛΟ. magis placeret ἀνταπόδοσις. In nom. de Psalterio: *Gimel*, retributio vel plenitudo. Quidam censent ita appellatum à gibbo, quem in dorso gerit, quum camelus

Ebræis

Ebræis & Syris GAMAL dicatur. Aliis γίμελ est tabulatum citharæ testudinisve, ab eaque similitudine littera dicta.

Tabula) Est cur malim tabula. δέλτος. In nominibus de Psalterio: *Deleth*, pauper, vel *tabula*, vel *janua*. Pauper, id est, הָדָל DAL. *janua*, הָדָל, DELETH. eadem הָדָל, DAL appellatur. *tabula*, הָדָל, LVACH, vel הָדָל, DAPH.

He, ista) הָא, & הָא, unde הָא הָא הָא, iste vir apud Thalmudistas. etiam pro הָא sumitur, ut הָא הָא הָא, ista demonstratio. In Thargum Esther הָא הָא הָא, ea ipsa hora. In nominibus Psalterii: *He, ipsa vel ista sive suscipiens*.

Vau, hæc) Puto legendum, *Vau, &*: indicioque esse, quod secunda connexionione legitur, *He, Vau, Zai, Heth*: *Ista & hæc vita*. Græca magis etiam depravata sunt, quæ sic emendari possent, meo iudicio, ex Latinis, Οὐαυ, καὶ Ζαῖ, αὐτή· ἦθ, ζωή. Porro in nom. de Psalterio: *Vau, & ipse*, id est, וָוהוּ: Vehu. Postea Vau; ut Nun, Naun, & per contractionem.

Zai) jam dixi legendum mihi videri αὐτή· ut mox, ἦθ, ὁ ζῶν· suspicor legendum ζωή, potius quàm ὁ ζῶν.

Hæc) הָא iste. הָא vel הָא ista. In catalogo nominum de Psalterio: *Zai, oliva, vel fornicatio, sive hæc*. Oliva, הָא, zaith: Fornicatio, הָא, zain, tanquam à הָא, zana: ut CAIN, possessio, à הָא, CANA.

Heth, vita) הָא, vel הָא. In nom. de Psalterio: *Heth, vita, vel vivacitas*.

Bonum) In nominibus de Psalterio: *Thet, bonum*. leviter corrigo, *Teth, bonum*. correctio tam certa, quàm certum est me hominem esse. Sed quid? est ne rectè interpretatum, *Teth, bonum*? non opinor. nam bonus הָא dicitur, vel הָא, vel si placet הָא. In nominibus de Exodo: *Teth, subter*. Magis probo. Vide Miscel. cent. 2. cap. 14.

Kalî) παρὰ το ΝΥΝ, quod est verrere, nisi fallor.

Principium) ἀρχή etiam dominatum significat. Itaque legimus in catalogo nominum de Psalterio: *iod, principium, vel scientia, aut dominator*.

Manus) propriè vola, sic dicta à curvitate. curvare enim הָא dicunt. In nom. de Psalt. *Chaph, manus, palma, vel vola*.

D 3

- ὁμοως) reponere ὁμοως. interpretamentum figuræ, non nominis. ὁμοως ἀδαιο πύλοισι, לִינֶשׁ יִרְעֵשׁ בָּ.
12. *Disciplina*) In nom. è Psalterio: *Lamed; doctrina, siue disciplina.* ita legendum. vulgò malè est, *Lamech.* Dicta hæc littera opinione quorundam à veru, cuius formam exprimit. Sed MALMAD, unde hanc significationem accersunt, stimulus est, non veru, quod sciam.
 Mάθε) aut verius μάθησις.
 Siue cor) qua lingua quæso?
13. *Ex ipsis*) ἐξ αὐτῶν. מִמֶּנּוּ. In nom. de Psalterio: *Mem, ex quo, vel ex ipsis, siue à qua.* Dicam liberè, *ex quo, & à qua,* non se probant mihi.
14. *Sempiternum*) In catalogo nominum ex hymnis Davidicis: *Nun factus, vel piscis, siue sempiternum. Fætus,* מִיָּנִי: unde & מִיָּנִי. *Piscis* מִיָּנִי. Dictio merè Chaldaica.
15. *Adiutorium*) à SAMACH sustentavit. itaque appellatam alii Samech existimant, quòd seipsam ab omni parte sustentet: vel certè à SAMACH continuavit. est enim continua, & in seipsam ducta. In nominibus è Psalterio: *Samech, firmamentum. quidam erectionem, vel adiutorium, siue sustentationem putant.*
16. *Fons siue oculus*) Ain propriè oculus. per translationem autem fontem significat, quia fontes sunt quasi oculi terræ. Porro sunt qui affirmant hanc litteram figura oculum æmulari: unde nomen.
17. *Os*) id est, στόμα. Hieronymus in ea epistola, quam super 118. Psalmo ad S. Paulam scripsit: *Phe, os. ab ore, non ab osse dictum intellige, ne litterarum ambiguitate fallaris.* Idem in nominibus de Psalterio: *Fe, os. ab ore, non ab osse.* Deinde subjungit: *siue laqueus, siue decipula,* id est, חַב, ultima Heth. perspicuè falsum.
18. *Iustitia*) argumento est SADIC, quem nunc iustum interpretamur, qui Hieronymo SEDEC dicitur: sed profectò SEDEC est δικαιοσύνη. thema SADAC, iustum esse. In nominibus de Psalterio: *Sade, regio, siue iustitia, vel veneratio.* Acetum mihi in dentibus. Quid? Sade ut sit regio? crimen libroriorum. Adducor legendum: *Sade, retia:* pariter scribendum, *iustitia vel veneratio. veneratio,*

inquam.

inquam, non veneratio, id est, θήρα: Ebraicè autem SEDA dicitur, ut ibi, τὴν θήραν αὐτῆς ἐλογῶν ἐλογήσω, venationem ejus. Sed hem, pœne exciderat: SEDEC ἀρχαίως. SADEC, ut Hebel, Habel: Pheleg, Phaleg: Pheres, Phares: hinc Sade, videlicet abjecta ultima, ut cùm Sadi ponebant pro Sadic.

Vocatio) κλήσις. fallor, aut in mente habuit interpres קוֹב COB: cuius radix קבב nominare. aliter me non expèdio ab hoc nodo. In nominibus de Psalterio: *Coph, vocatio, vel avis.* Avis, id est, קִיץ, OPH, vel GOPH. probarem magis, si legeretur, *genus avis.* nam COPH, simia. Sequitur in eodem loco: *sed melius excussio, quam Græci ἐκκρωμα vocant.* Liber, in quo vocum Chaldaicarum sensa colliguntur: קִי CAPH, vel COPH, oliva, quæ post excussionem remanet.

Caput) ob crassitiem capitis, quod שָׂרֵךְ ROS dicimus: Chaldaei autem שָׂרֵךְ Res dicebant. Est ergò forma vocabuli Chaldaica, non Ebraica. In nom. de Psalterio: *Res, caput, κεφαλή.*

Dens) יָשֵׁן SEN. notum est. ex eo littera dicta, quòd tridens esse videatur, hoc est, quòd tres dentes. (cornua nonnulli vocant) videatur continere.

Ὀδόντες) id est, σεννίμ, vel potius σενναίμ, aut σεννήμ, ut μωσεννήμ, bilances. nam profectò SENNIM usitatum non est. In nom. de Psalterio: *Sim, dentes.*

Signa) melius, *signum,* ut in catalogo nominum è libro Psal-morum: *Thau, signum,* id est, σημεῖον. In eodem catalogo: *Thau, subter.* ὑπονοθεύει. Vide quæ scripsimus Miscel. cent. 2. cap. 14.

VETE.

VETERVM SAPIENTVM

γνωμαι C.

Triplici caractere ad antiquam legendi consuetudinem.

1. *Jobi.*

יהוה נתן יהוה לקח
 ADONAI NATHAN, ADONAI LACA.
 Ἀδωνάϊ ναθαν, Ἀδωνάϊ λακά.
 Dominus dedit, Dominus abstulit.

2. *Ejusdem.*

סבא לאנוש עלי ארץ
 SABA LE-ENOS ALE ARES.
 Σαβὰ λε-ένως ἀλῆ ἄρες.
 Certum tempus homini in terra.

3. *Eliphazi Themanita.*

אדם לעמל יולד
 ADAM LE-AMAL IVLLAD.
 Ἀδὰμ λε-αμὰλ ἰλαδ.
 Homo ad laborem natus est.

4. *Ejusdem.*

אשרי אנוש יוכיחו אלה
 ASRE ENOS IOCHIHENV ELOA.
 Ἀσρῆ ένως ἰωχίεννε Ελωά.
 Beatus homo quem corripit Deus.

5. *Bildadi Subita.*

צל ימינו עלי ארץ
 SEL IAMENV ALE ARES.
 Σῆλ ἰαμήνε ἀλῆ ἄρες.
 Umbra dies nostri in terra.

6. *Sophari Namathita.*

אל תשבן באהלך עולה
 AL THASCHEN BEOHALECHA AVALA.
 Ἀλ θασχῆν βεωαλήχα ἀβλά.
 Ne permitte ut habitet in tentoriis tuis iniquitas.

Mosi.

7. *Mosi.*

ימינו כמו הגה
 IAMENV CHMO HEGE.
 Ἰαμήνε χμῶ ἡγή.
 Dies nostri velut meditatio.

8. *Ejusdem.*

שחד יעול עיני חכמים
 SOHAD IEAVEL ENE HACHAMIM.
 Σωχὰδ ἰάβηλ ἠνῆ ἀχαμείμ.
 Munus excæcat oculos sapientum.

9. *Ejusdem.*

שמע ישראל יהוה אחד
 SMA ISRAEL: ADONAI ELOECHA, ADONAI EHAD.
 Σμᾶ Ἰσραῆλ: Ἀδωνάϊ Ελωέχα, Ἀδωνάϊ ἑχὰδ.
 Audi Israel: Dominus Deus tuus, Dominus unus est.

10. *Samuelis.*

שמוע מן זבת טוב
 SMOA MEN ZABE TOB.
 Σμῶα μὲν ζάβε τῶβ.
 Audire sacrificio melius est.

11. *Incerti auctoris.*

מן רשעים יצא רשע
 MEN RASAIM IESE RESA.
 Μὲν ρασαίμ ἰσῆ ρέσα.
 Ab improbis exit improbitas.

12. *Davidis.*

ראשית חכמה יראת יהוה
 RESITH HOCHMA IRATH ADONAI.
 Ρησῖθ ὀχμᾶ ἰραθ Ἀδωνάϊ.
 Initium sapientia timor Domini.

13. *Ejusdem.*

חיל כי יזוב אל תשיתו לב
 HAIL CHI IANVB AL THASITHV LEB.
 Χαῖλ χῖ ἰανέβ ἀλ θασίθυ λέβ.
 Ope si affluant, ne apponite cor.

F

Psal. 90. 9.

Deut. 16. 19.

1. Sam. 15. 22.

1. Sam. 24. 14.

Psal. 111. 10.

62. 11.

14. *Salomonis.*
 Proverb. טוב לב משתה תמיד
 15. 16. TOB LEB MESTHE THAMID.
 טוב לב משתה תמיד.
 Latus corde convivium continuum.
15. *Ejusdem.*
 13. 20. הולך את חכמים יחכם
 HOLECH ETH HACHAMIM IEHECHAM.
 Ωληχ εθ αχαμειμ ιεχαμ.
 Qui ambulat cum sapientibus, sapiens evadet.
16. *Ejusdem.*
 19. 14. מיהוה אשה משבלת
 ME-ADONAI ISSA MASCHALETH.
 Με-αδωναι ισσα μασχαλεθ.
 A Domino uxor prudens.
17. *Ejusdem.*
 17. 17. אח לצרה יולד
 ACH LE-SARA IVALED.
 Ach λε-σαρα ιβαληθ.
 Frater in adversitate nascitur.
18. *Ejusdem.*
 10. 2. לא יועילו אצרות רשע
 LO IOILV OSAROTH RESA.
 Λω ιωιλιβ ωσαραθ ρεσα.
 Non profunt thesauri improbitatis.
19. *Ejusdem.*
 19. 4. הון יוסיה רעים רבים
 HON IOSIPH REIM RABBIM.
 Ων ιωσφ ρειμ ραββιμ.
 Opes conciliant amicos multos.
20. *Ejusdem.*
 18. 13. מדינים ישבית הגורל
 MADIANIM IASBITH HAGORAL.
 Μαδιανιμ ιασβιθ αγωραλ.
 Contentiones sedat fors.

Eiusdem.

21. *Ejusdem.*
 טוב ארך אפים מגבור
 TOB ERECH APPHAIM ME-GIBBOR.
 טוב ερεχ αφαιμ με-γεββορ.
 Melior est longanimis robusto.
22. *Ejusdem.*
 עטרת זקנים בני בגי
 ATERETH ZACENIM BANE BANIM.
 Ατερεθ ζακνειμ βνη βανιμ.
 Corona senum filij filiorum.
23. *Ejusdem.*
 תפארת בני אבותם
 THEPHARETH BANIM ABOOTHAM.
 Θεφαρεθ βανιμ αβωθαμ.
 Decus filiorum patres ipsorum.
24. *Ejusdem.*
 בא זרון ויבא קלון
 BA ZADON, VAIABO CALON.
 Ba σαδων, εαιαβω καλων.
 Venit factus, item venit ignominia.
25. *Ejusdem.*
 לפני כבוד עבוה
 LEPHNE CHABOD ANAVA.
 Λεφνη χαβωδ αναβα.
 Præcedit gloriam humilitas.
26. *Ejusdem.*
 כל היום התאוה תאוה
 CHOL HAIOM HETHAVA THAAVA.
 Χολ αιωμ εθαβα θααβα.
 Tota die avertit aviditas.
27. *Ejusdem.*
 רעה זונות יאכר הון
 ROB ZONOTH IEABBED HON.
 Ρωε ζωνωθ ιαββηθ ων.
 Qui pascit meretrices, perdet opes.

E 2

28. *Ejusdem.*
 29. 25. אִישׁ אֵף יָגֵרָה מִדּוֹן אִישׁ
 IS APH IEGARE MADON.
 Ἰς ἄφ ἰεγαρε μαδών.
 Vir iræ excitat contentionem.
29. *Ejusdem.*
 28. 27. מוֹחֶסֶד אֵין לָרַשׁ בּוֹתֵן
 NOTHEN LARAS EN MAHASOR.
 Νωθεν λαράς ἦν μαασώρ.
 Qui dat pauperi, ei non erit egestas.
30. *Ejusdem.*
 10. 5. מִשְׁכִּיל בֶּן בַּקִּיץ אֹגֵר
 OGER BACCAIS BEN MASCHIL.
 Ωγήρ βακκαίς βήν μασχίλ.
 Colligit in ætate filius prudens.
31. *Ejusdem.*
 Cohel. 1.2 הַבֵּל הַבְּלִים הַבֵּל הַבֵּל
 HABEL HABALIM HACHOL HABEL.
 Ἀβήλ ἀβαλίμ ἀχχὼλ ἀβέλ.
 Vanitas vanitatum, omnia vanitas.
32. *Ejusdem.*
 1. 9. הַשֶּׁמֶשׁ תַּחַת הַדָּשׁ בַּל אֵין
 EN CHOL HADAS THAHATH HASAMES.
 Ἦν χὼλ χαδὰς θαχάθ ἀσάμεις.
 Nihil novum sub sole.
33. *Iesaiæ propheta.*
 Ifa. 3. 2. 6. נָבַל בְּבַלָּה יִדְבֵר
 NABAL NABALA IDABER.
 Ναβάλ ναβαλά ιδαββήρ.
 Stultus stultè loquitur.
34. *Ben Syra.*
 גָּרְמָה דִּנְפִיל בְּחֹלְקָךְ גָּרְדָּה
 GARMA DENPHIL BEHVLCACH GARDE.
 Γάρμα δενφίλ βεχυλνάχ γαρδῆ.
 Os, quod cecidit in forte tua, rode illud.

Eiusdem.

35. *Ejusdem.*
 הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה
 HAIOM CASER, VEHAMELACHA MERVBBA.
 Αἰὼμ κασήρ, ἐαμαλαχὰ μερυββά.
 Dies brevis, & opus multum.
36. *Ejusdem.*
 סָבָא בְּבַיְתָא טַבָּא סִימָנָא טַבָּא בְּבַיְתָא
 SABA BEBAITHA, SIMANA TABA BEBAITHA.
 Σαβά βεβαίθα, σιμανᾶ ταβά βεβαίθα.
 Senex in domo signum bonum in domo.
37. *Ejusdem.*
 מוֹקִיר מְבַסְרוֹהִי דָמִי לְחַמְרָא
 MOCIR MEBASROHI DAME LE-HAMRA.
 Μωκίρ μεβασρωί δαμή λε-άμρα.
 Qui honorat, à quibus ipse contemnitur, similis est asino.
38. *Ejusdem.*
 אֹקִיר לְאִסְיָא עַד דְּלָא תְּצַרְךָ הַצַּרְךָ לָהּ
 O'CIR LE-ASIA AD DLA THESTARECH LE.
 Ωκίρ λε-άσιᾶ ἀδ δλα θεσταρήχ λῆ.
 Honora medicum priusquam indigeas ejus.
39. *Ejusdem.*
 לְדַבּוּקוֹהִי וְיִי לְבִישָׁא וְיִי לְהוֹן
 VAI LBISA, VAI LHON LIDBVCOHI.
 Οὐαί λε-βισά, εαί λε-ὸν λιδβκωί.
 Væ malo, & vae iis, qui ei adherescunt.
40. *Ejusdem.*
 שֶׁתִּין מְלִיכִין יְהוֹן לָךְ וּמְלִיכוֹת גַּפְשֶׁךָ
 SETHIN MLIICHIN IEHON LACH, VMLICVTH NAPHSACH
 לָא תְּשׁוּבָה
 LA THESBVC.
 Σετθίν μλιχίν ἰεὼν λάχ, ἐμλιχέθ ναφσᾶχ
 λά θεσβέκ.
 Sexaginta consilarii si erunt tibi, consilium animæ tuæ ne descripto.

E 3

41. *Incerti auctoris.*

בכיס בכוס בבכס
BA-CHIS BA-CHOS BA-CHAAS.
Βα-χίς Βα-χῶς Βα-χάας.
In sacculo, in poculo, in ira.

42. *Hillelis.*

מרבה נכסים מרבה דאגה
MARBE NECHASIM, MARBE DEAGA.
Μαρβὲ ναχασίμ, μαρβὲ δααγᾶ.
Qui accumulat opes, accumulat curas.

43. *Ejusdem.*

מרבה ישיבה מרבה חכמה
MARBE IESIBA MARBE HOCHMA.
Μαρβὲ ἰσιβᾶ, μαρβὲ ὀχυμᾶ.
Qui multiplicat scholas, multiplicat sapientiam.

44. *Ejusdem.*

נגד שמו אבד שמו
NEGAD SMA, ABAD SMA.
Νεγὰδ σμᾶ, ἀβὰδ σμᾶ.
Qui propagat nomen, perdit nomen.

45. *Incerti auctoris.*

עין ולבן סרסורי דחטאה
ENA VELEBBA SARSVRE DECHATTAA.
Ἐνᾶ ἐλεββᾶ σαρσρῆ δχατταᾶ.
Oculus & cor conciliatores peccati.

46. *Aquiba.*

סיג לחכמה שתיקה
SAIAG LA-HOCHMA, SETHICA.
Σειὰγ λα-ὀχυμᾶ, σεθικᾶ.
Sepes sapientiæ, silentium.

47. *Incerti auctoris.*

או חברותה או מיתותה
O HABRVTHA, O MITHVTHA.
Ὡ χαβρῶθᾶ. ὠ μίθῶθᾶ.
Aut societas, aut mors.

48. *Incerti auctoris.*

טוב אהוב בשוק מזהב בארגז
TOB AHVB BA-SVC, MEZAHAB BAARGAZ.
Τὸβ ἀᾶβ βα-σῶν, μεζαᾶβ βααργαζ.
Melior amicus in platea, quàm aurum in cista.

49. *Incerti auctoris.*

אסטרא בלגינא קיש קיש קריא
ESTRA BE-LAGINA CIS CIS CARIA.
Ἐστρᾶ βε-λαγιנᾶ κίς κίς καρία.
Stater in lagenena cis cis clamat.

50. *Incerti auctoris.*

זניתא בביתא קריא לשומשמי
ZANITHA BE-BAITHA CARIA LE-SVMSAME.
Ζανιθᾶ βεβαιθᾶ καρία λε-συμσαμῆ.
Meretrix in domo, quod cruce sesamis.

51. *Ben Syra.*

בור דליק מוקיד גדישין סגיאין
NVR DLIC MOCID GADISIN SAGIÏN.
Νῆρ δλίκ μωκιδ γαδισειν σαγιαίν.
Ignis accensus exurit acervos frugum multos.

52. *Ejusdem.*

לחכימא ברמיזא לשטיא בכורמיזא
LE-HACHIMA BIRMIZA, LE-SATIA BA-CHVRMISA.
Λε-ἄκχυμᾶ βερμιζᾶ, λε-σατιᾶ βα-χσρμιζᾶ.
Sapiens nutu, stultus fuste.

53. *Simeonis Nathanaelis F.*

שברן של צדיקים לעתיד לבוא
SACHARAN SEL SADDICIM LE-ATHID LABO.
Σαχαράν σὲλ σαδδικίμ λα-αθיד λαβῶ.
Merces iustorum (est) in futuro seculo.

54. *Incerti auctoris.*

דיו לעבר להיות כרבו
DAIO LAEBED LEIOTH CHERABBO.
Δαῖῶ λαέβεδ λειῶθ χεραββῶ.
Sufficit seruo, ut sit tanquam Dominus ipseus.

55. *Hosea propheta.*

זבות יין ותירש יקה לב
ZENVTH, IAIN, VETHIROS, IECCA LEB.
Zenèθ, iain, èaθειρωε, ιικαχ λιθ.
Scottatio, vinum, & mustum, auferunt cor.

56. *Syrachidis.*

ערב לחם כל זונה לאיש ערב
AREB LE-IS ZONE CHOL LEHEM.

*vel λέμε. Αρηθ λε-ις ζωνε χαλ *λαχέμ.
ut in βηθλεέμ.

Dulcis viro scortatori quivis panis.

57. *Ben Syra, quem eundem esse opinor cum Syrachide.*

רבים כי לדאגה לבך תתן אל
AL THITTHEN LEBBECHA LE-DAAGA, CHI RABBIM

הרגה הדאגה
HAREGA HADEAGA.

אל θιτθην λεββεχα λε-δααγα, χι ραββιμ
αρεγα αδααγα.

Ne dederis cor tuum mœrori: nam multos occidit mœror.

58. *Eleazari Azaria F.*

תורה אין קמח אין
EN CEMA, EN THORA.

Ην κέμαχ, ἦν θωρα.

Sine farina non est lex.

59. *Ejusdem.*

חכמה אין יראה אין
EN IRAA, EN HOCHMA.

Ην ιραα, ἦν οχμα.

Vbi non est reverentia, non est sapientia.

60. *Incerti autoris.*

קרבן עבר זמן עבר
ABAR ZMAN, ABAR CORBAN.

Αβαρ ζμᾱν, ἀβαρ κορβᾶν.

Præteriit tempus, præteriit oblatio.

61. *Zoma Filii.*

אדם כול מן הלומד חכם איותו
EZEHV HACHAM? HALOMED MEN CHOL ADAM.

איותו גבור חכובש. את יצרו
EZEHV GEBBOR? HACHOBES ETH IESRO.

איותו עשיר השומח בחלקו
EZEHV ASIR? HASOMEA BE-HELCO.

איותו מוכבד המכבד את חבריו
EZEHV MECHVBBAD? HAMECHABBED ETH HABERIOETH.

Εζεε ἀχάμ; ἀλωμῆδ μὲν χῶλ ἀδάμ.

Εζεε γεββωρ; ἀχωβῆε εθ ιερω.

Εζεε ἀσειρ; ἀσωμῆα βε-ελωω.

Εζεε μεχυββαδ; ἀμεχαββῆδ εθ ἀβεριοθ.

Quis sapiens? qui discit à quovis homine.

Quis fortis? qui domat affectus suos.

Quis dives? qui gaudet parte sua.

Quis honoratus? qui honorat creaturas.

62. *Nithai Arbelita.*

רע שבן מן הרחק
HARHEC MEN SACHEN RA.

Αρχηκ μὲν σαχῆν ρά.

Procul recede à vicino malo.

63. *Samai.*

תרבה ועשה מעט אמור
EMOR MEAT, VAASE HARBE.

Εμωρ μωατ, εασῆ ερβῆ.

Loquere parum, & fac multum.

64. *Hillelis.*

אני מיה לי ובשאני לי מי לי אני אין אם
IM EN ANI LI, MI LI? VCHSEANI LI, MA ANI?

אנימתי עבשיו לא ואם
VEIM LO ACHSAV, EMATHAI.

Ιμ ἦν ἀνι λι, μι λι; εχσεανι λι, μα ανι;
ειμ λω εχσαυ, ημαθαι;

Si non ego mihi; quis mihi? & cum ego mihi, quid ego?

& si non modò, quando?

65. *Simeonis Gamalielis F.*

ולא החכמים בין גודלתי ימי כל
CHOL IAMAI GVDDALTHI BEN HA-HACHAMIM VELO
מישתקרה טוב לגוף מיצאתי
MASATHI LAGVPH TOB MESSETHICA.

Χωλ ἰαμαί γυδδάλθι - βήν α-ἀχαμέμι ἐλω
μασάθι λα-γῆφ τώβ με-σεθικά.

Per omnem vitam educatus fui inter sapientes, nec inveni uti-
lius quicquam corpori taciturnitate.

66. *Incerti auctoris.*

אוחו מטיעים לטהר בא
BA LITTAHER MESAIGIM OTHO.

Βᾶ λιτταῆρ μεσαιγίμ ὠθῶ.

Venit ut se mundet, iuvant eum.

67. *Hillelis.*

גזל מרבה עבדים מרבה
MARBE ABADIM, MARBE GAZEL.

Μαρβὲ ἀβαδῖμ, μαρβὲ γάζελ.

Qui multos servos habet, multos fures habet.

68. *Ejusdem.*

למה מרבה בשר מרבה
MARBE BASAR, MARBE REMMA.

Μαρβὲ βασάρ, μαρβὲ ῥεμμα.

Qui multiplicat carnem, multiplicat vermes.

69. *Ejusdem.*

כשפים מרבה נשים מרבה
MARBE NASIM, MARBE CHASAPHIM.

Μαρβὲ νασίμ, μαρβὲ χασαφίμ.

Qui multas habet uxores, multas habet veneficas.

70. *Ejusdem.*

שלום מרבה צדקה מרבה
MARBE SADACA, MARBE SALOM.

Μαρβὲ σαδανά, μαρβὲ σαλόμ.

Qui multam justitiam exercet, multam pacem conciliat.

Ejusdem

71. *Ejusdem.*

חטא ירא אין בור
BVR EN IARE HET.

Βῆρ ἦν ἰαρῆ χῆτ.

Baro non timet peccatum.

72. *Ejusdem.*

איש להוות השתדל אנשים שאין במקום
BEMACOM SE-EN ANASIM, HESTHADDEL LEHBIOTH IS.

Βαμμακῶν σε-ἦν ἀνασίμ ἐσθᾶδδῆλ λείωθ ἰς.

In loco ubi non sunt viri, da operam ut te virum praestes.

73. *Hanina Dosa F.*

חב- מוחכמות מרובין שמעשיו כל
CHOL SE-MAASAV MERVBBIN ME-HOCHMATHO, HOCH-

מתו מתקומת כל שחכמותו
MATHO METHCAIAMETH: CHOL SE-HOCHMATHO

מתקומת חכמותו אין מועשיו מרובה
MERVBBA ME-MAASAV, EN HOCHMATHO METHCAIA-

METH.

Χωλ σε-μαασαῦ μερυββῖν με-ὄχμαθῶ, ὄχ-

μαθῶ μεθנאיμέθ. χῶλ σε-ὄχμαθῶ

μερυββᾶ με-μαασαῦ, ἦν ὄχμαθῶ μεθנאיμέθ.

Cujuscunque opera plura sunt quàm sapientia ipsius, ejus sa-

pientia firma erit: cujuscunque verò sapientia amplior est ope-

ribus, illius sapientia firma non manebit.

74. *Eleazari Jude F.*

שלו ושלך שאתה שלו מן לו תן
THEN LO MEN SELLO: SE-ATTHO VESELLACH, SELLO.

Θἦν λῶ μὲν σελλά· σε-ατθῶ ἐασέλλαχ, σελλῶ.

Da ei de suo: quoniam tu, & tua, illius sunt.

75. *Hanina.*

בשמחה אדם כל את קבל
CABEL ETH CHOL ADAM BE-SEMCHA.

Καββῆλ ἔθ χῶλ ἀδάμ βε-σεμχά.

Excipe quemvis hominem cum gaudio.

76. Simeonis Nathanaelis F.

והכובע - מרובה והמלאכה קצר היים
 HAIOM CASER, VEHAMMALACHA MERVVBA, VEHAPHOA.
 הבית ובעל הרבה והשבר עצלים לים
 LIM ASELIM, VEHASACHAR HARBE, VBAAL HABAITH
 דחק
 DOHEC.

Αἰώμ κασήρ, ἑαμαλαχα μερββα, ἑαφφα-
 λιμ ἀσελιμ, ἑασαχαρ ἄρβε, ἑβααλ ἑβαίθ
 δωχην.

Dies brevis, & opus multum, & operarii pigri, & merces multa, & pater familiās vrget.

77. Acabia Malalielis F.

בא אתה ואין דברים בשלשה הסתכל
 HESTHACHEL BISLOSA DEBARIM VEEN ATTHO BA
 הולך אתה ולאין באת מאין עברה לירי
 LIDE ABERA. MEAIN BATHA, VLEAN ATTHO HOLECH,
 מאין דין לתן עתיד אתה מי ולפני
 VLEPHNE MI ATTHA ATHID LITTHEN DIN. ME-AIN
 אתה ולאין סרוחה טפה מן באת
 BATHA? MEN TERHPHA SRVHA: VLEAN ATTHO
 ותולעה רמה עפר למקום הולך
 HOLECH? LIMCOM APHAR, REMMA, VETHOLEA.
 לפני דין ליתן עתיד אתה מי ולפני
 VELIPHNE MI ATTHA ATHID LITTHEN DIN? LEPHNE
 ברוך הקדוש המלכים מלכי מלך
 MELÉCH MALCHE HAMMALACHIM HACADOS BARVCH
 נוה
 HV.

Εσθανχῆλ βισλωσα δαβαριμ, ἕην ἀτθω βᾶ
 λιδη ἄβηρα. μπαίν βαθα, ἑλεαν ἀτθω ἄλληχ,
 ἑλεφνη μί ἀτθα ἀθιδ λιτθην δίν. μεαίν
 βαθα; μὲν τεφφα σεραχα. Οὐλεαν ἀτθω
 ἄλληχ; λιμκώμ ἄφαρ, ρεμμα, ἑθωληα.
 ἑλιφνη μεϊ ἀτθω ἀθιδ λιτθην δίν; λεφνη
 μέλεχ

μέλεχ μαλχη ἄμαλαχιμ ἀκαδώς βαρούχ
 ἑ.

Considera tres res, & non peccabis: unde veneris: & quò ab-
 iturus es: & coram quo futurum est ut reddas rationem. Un-
 de venisti? ex guttula sordida. Quò abiturus es? in locum pul-
 veris, lumbricorum, & vermium. Coram quo futurum est ut
 reddas rationem? coram rege regum, qui supra alios reges:
 qui est Deus scilicet sanctus benedictus.

78. Hanania ejus, qui secundus a pontifice maximo.

שאלמלך מלכות בשלום התפלל
 HETHPHALLEL BA-SLOM MALCHVTH: SE-ILMALE
 בלעו היים רעהו את איש מוראא
 MORAA, IS ETH REEHV HAIM BALAV.
 Εθφαλλη βασιλωμ μαλχεθ. σε-ιμαλη
 μαραα, ἱς ἑθ ρεεσ χαίμ βαλας.

Ora pro pace regni: nisi enim metus esset, alii alios vivos de-
 vorarent.

Aquiba.

79. האדם את מרגילין ראש וקלות שחוק
 SOC, VECALLVTH ROS, MARGILIN ETH HAADAM
 לערוה
 LA-ERVA.
 Σωκ, ἑκαλλεθ ρως, μαργιλιν ἑθ ἄδαμ
 λα-ερβα.

Rifus, & levitas capitis, assu efaciunt hominem ad impudicitiam.

80. Eiusdem.

לפרשות סג נדרים
 NADARIM SAIAG LE-PHARISVTH.
 נאדאריμ סיאג לה-פאריסאθ.
 Vota sepes sanctimoniam.

81. Eiusdem.

לעשר גו מעשרות
 MAASAROTH SEIAG LAOSER.
 מאסאראθ סיאג לא-אסער.
 Decimæ sepes divitiis.

82. *Ejusdem.*

הכל נתון בערבון
HACHOL NATHVN BAERABON.

Αχολ ναθων βα-εραβων.

Omnia data sunt cum pignore.

83. *Eleazari Azaria F.*

אין תורה אין דרך ארץ
EN THORA, EN DERECH ARES.

Hy θωρα, ην δερεχ αρες.

Vbi non est lex, non est via terræ.

84. *Azari F.*

עברה גוררת ועברה מצוה גוררת מצוה
MESVA GORERETH MESVA, VA-ABERA GORERETH ABERA.

Μεσβα γωρερεθ μεσβα, εααβηρα γωρερεθ αβηρα.

Præceptum trahit præceptum, & transgressio trahit transgressionem.

85. *Ejusdem.*

שאין אדם אין כי אדם לכל בז הרי אל
AL THËHI BAZ LCHOL ADAM: CHI EN ADAM SE-ËN

לו שעה

LO SAA.

Αλ θι βαλζ λχολ αδαμ. χι ην αδαμ σε-ην

λω σαα.

Ne contemne ullum hominem: quia nemo est cui non sit hora.

86. *Johannis Sutoris.*

כופה שמים לשם שהיא כנסיה כל
CHOL CHENESIA SE-HI LE-SEM SAMAIM, SOPHA

כופה אין שמים לשם ושאינה להתקיים
LITHCAIEM: VSEENA LE-SEM SAMAIM, EN SOPHA

להתקיים
LITHCAIEM.

Χολ χηνισια σε-ι λε-σημ σαμαιμ σωφα

λεθκαϊημ εσε-ηνα λε-σημ σαμαιμ, ην σωφα

λεθκαϊημ.

Omnis

Omnis cœtus, qui fit in nomine Dei, tandem confirmabitur: qui verò non fit in nomine Dei, tandem abolebitur.

87. *Eleazari Sammue F.*

יהי מורה רבך כמורה שמים
IEHI MORA RABBACH CHMORA SAMAIM.

Ïei μωρα ραββαχ χμωρα σαμαιμ.

Sit reverentia præceptoris tui, sicut reverentia Dei.

88. *Simeonis Gamalielis F.*

מרבה דברים מביא חטא
MARBE DABARIM, MEBI HET.

Μαρβε δαβαριμ, μηβει χητ.

Qui multa loquitur, admittit peccatum.

89. *Ejusdem.*

אין המדרש אלא עקר המעשה
EN HAMMEDRAS ICCAR, ELLA HAMAASE.

Hy αμμεδρας ικκαρ, ελλα αμμαασε.

Non sermo fundamentum, sed opus.

90. *Synagoga magna.*

היו מתובים בדין
HAVO MATHVNIM BA-DIN.

Αβω μαθωνιμ βα-διν.

Estote moram trahentes in judicio.

91. *Simeonis Gamalielis F.*

האמת על קים העולם דברים שלושה על
AL 'SLOSA DABARIM HAOLAM CAIEM: AL HAEMETH,

השלוה ועל הדין על

AL HADIN, VE-AL HASALOM.

Αλ σλωσα δαβαριμ αωλαμ καιημ ελ αεμεθ,

ελ αδιν, εαλ ασαλαμ.

Tribus rebus mundus consistit: veritate, judicio, & pace.

92. *Hillelis.*

מרבה לחם לא יחכם
MARBE BESHORA, LO IEHECHAM.

Μαρβε βεσχωρα, λω ιεχαμ.

Qui multum negotiatur, non erit sapiens.

93.

Incerti autoris.

עשה רצונו כרצונך שיעשה רצונך
 ASE RASONO, CHERSONACH, SE-IASE RASONACH,
 רצונו בטל רצונך מפני רצונו
 CHERSONO: BATTTEL RASONACH MEPHPHANE RASONO,
 רצונך מפני אהריו רצון שיבטל
 SE-IEBATTTEL RASON AHERIM MEPHPHANE RASONACH.
 Ασῆ ρασωνῶ, χερσωνῶχ, σε-ιαασῆ ρασωνῶχ,
 χερσωνῶ· βαττήλ ρασωνῶχ μεφφανῆ ρασωνῶ,
 σε-ιβαττήλ ρασωνῶ ἀχηρῆμ μεφφανῆ ρασωνῶχ.
 Fac voluntatem ejus, sicut voluntatem tuam, ut faciat voluntatem
 tuam, sicut voluntatem suam: irritam fac voluntatem tuam, pro-
 pter voluntatem ejus, ut & ipse irritam faciat voluntatem alio-
 rum propter voluntatem tuam.

94.

Samaia.

אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות
 AHOB ETH HAMMALACHA: VSNO ETH HARABBANVTH,
 ואל תתודע לרשות
 VAAL THETHVADA LARASVTH.
 Αῶβ ἔθ αῖμαλαχᾶ, ἐσνώ ἔθ ἀραββανῆθ,
 ἔαλ θεθβαδᾶ λα-ρᾶσῆθ.
 Ama opus, & odi magisterium, neque applica te ad familiarita-
 tem principum.

95.

Elisæ Abujæ F.

הלומד ילד דומה הוא למה לדיו כתובה
 HALOMED IELED, LMA HV DOME? LEDIO CHATHVBA
 על ביר חדש הלומד זקן דומה הוא למה
 AL NIAR HADAS. HALOMED ZACEN, LMA HV DOME?
 מחוק ביר על כתובה לדיו
 LEDIO CHATHVBA AL NIAR MAHVC.
 Αλωμῆδ ἰαλῆδ, λαμᾶ ἔ δωμῆ; λεδιω χαθῆβα
 ἄλ νιᾶρ ἀδᾶς. ἀλωμῆδ ζακῆν, λαμᾶ ἔ δωμῆ;
 λεδιω χαθῆβα ἄλ νιᾶρ μαῆν.
 Qui discit puer, cui rei similis est? atramēto scripto in charta nova.
 q̄ verò discit senex, cui similis est? atramēto scripto in charta bibula.

Ἰofis

96.

Ἰofis Ἰuda F.

הלומד מן הקטנים למי הוא דומה
 HALOMED MEN HACCETANNIM, LMI HV DOME?
 לאוכל ענבים קהות ושוחת יין מאתו
 LE-OCHEL ANABIM CEHOOTH, VESOTHE IAIN ME-GETTHO.
 והלומד מן הזקנים למי הוא דומה
 VEHALLOMED MEN HAZACENIM, LMI HV DOME?
 לאוכל ענבים בשולות ושוחת יין יש
 LE-OCHEL ANABIM BESVLOTH, VESOTHE IAIN IASAN.
 אל אומר רבי אל תסתכל בקנקן אל
 RABBI OMER, AL THESTHACHEL BACANCAN, ELLA
 שבו במה
 BAMA SE-BO.

Αλλωμῆδ μὲν ἀκκατανῆμ, λμῖ ἔ δωμῆ;
 λε-ὠχῆλ ἀναβῆμ κωθ, ἐσωθῆ ἰαῖν με-γεθῆθ.
 ἔαλλωμῆδ μὲν ἀζακηνῆμ, λμῖ ἔ δωμῆ;
 λε-ὠχῆλ ἀναβῆμ βεσελωθ, ἐσωθῆ ἰαῖν ἰασᾶν.
 ῥῖββῖ ὰμῆρ, ἄλ θεσθαχχῆλ βα-κανκαν, ἐλλᾶ
 βαμμᾶ σε-βᾶ.

Qui discit à junioribus, cui similis est? ei qui edit uvas immat-
 uras, & bibit vinum è torculari suo. Qui verò discit à senioribus,
 cui similis est? ei qui edit uvas maturas, & bibit vinum verus.
 Ribbi ait: ne respice cantharum, sed id quod in eo est:

97.

Incerti autoris.

כול מחלוקת שהיא לשם שמים כופה
 CHOL MAHALOCETH SE-HI LE-SEM SAMAIM, SOPHA
 להתקים ושאונה לשם שמים אין כופה
 LEHITHCAIEM: VSEENA LESEM SAMAIM, EN SOPHA
 להתקים
 LEHITHCAIEM.
 כּוּל מַחלּוּקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה
 לֵהִיטְחֵאֵיֵם. וְשֶׁאֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָה
 לֵהִיטְחֵאֵיֵם.

Omnis contentio, quæ fit propter nomen Dei, stabilis erit: quæ
 verò non fit propter nomen Dei, non erit stabilis.

G

98.

Eleazari Capharnaita.

הקנאה והתאוה והכבוד את מוציאם
 HACENAA, VEHATHAAVA, VEHACHABOD MOSIIM ETH
 האדם מן העולם
 HAADAM MEN HAOLAM.

Ανεναά, έαθααβα, έαχαβαδ μωσιείμ εθ
 áadám mén áolám.
 Invidia, concupiscentia, & ambitio educunt hominem ex hoc mundo.

99.

Incerti autoris.

הולך ועושה בותן ורועה שיתבו
 HOLECH, VEOSE: NOTHEN, VEROSE SE-ITTHENV
 אהרים חסיד
 AHERIM, HASID.

Ωλήχ, έαωσέ νοθην, έαρωσέ σε-ιτθενε
 ácherím, ásíð.
 Qui intrat, & facit: dat, & vult ut alii etiam dent, hic pius est.

100.

Gamalielis.

הסתלק מן הספק
 HESTHALLEC MEN HASSAPHEC.
 Εσθαλλήκ μέν άσασφήκ.
 Subtrahe teipsum à dubio.

I. DRV2

VETEREM LECTIIONEM

Senten.

1. ADONAI) ut Exod. 6. 3. *Nomen meum Adonai non indica vi eis.* id est, יהוה. Vide Observat. lib. 1. cap. 1.

2. SABA) certum & praefinitum tempus vitae. prius erat: *Militia vita hominis super terram.* eleganti sententia.

3. Ιαλαδ) unica λ. cujus tamen vis gemina. potest scribi Ιαυλαδ, vel Ιωλαδ. Ιαυλαδ, ut Hause, ut ναυη, ut βαυζ, ut αζαυ.

Ad laborem) vel, ad molestiam; ut conveniat cum illo Menandri,

Αρ ές Ι συγγενές τι λύπη και βίος;

Τρυφερά βίω σίνεσιν, ένδόξω βίω

Πάρεσιν, άπόρω συγκαταγράσσει βίω.

6. AVALA) vel AVLA per v, consonantem; pro qua est β, in άβλα, ut in δάβιδ.

8. IEAVEL) vel IAVVEL, ut IDABBER. hodie IEAVVEL. Ιάβηλ, ut δαβιδ. vel Ιαυηλ; ut ναυη, nave, δαυιδ, David.

9. SMA) ut SMOTH, ut BRESITH: item ut Masma, Elifama, Lafa, fada, fojada.

10. Audire) id est, parere. hoc vult, obedientia melior & gratior est Deo victimis.

11. MEN) nunc MIN. extat in manuscripto Hieronymi, MENNI BETEN, ex utero.

RASAIM) ut Raphaim. hodie RESAIM.

12. IRATH) ut Israel, Isaac, Isaar.

13. CHI) quum. In Exaplis Adamantii, fefa. 26. בי ביה χι βαία.

14. MESTHE) pro μισθέ; ut MESRA, MEDRAS, MESPAT.

17. ACH) ut אחאχ: אכימלך Achimelech.

IVALED) vel IVVALED. v. geminata. Sententia est, Is est amicus, qui in re dubia, re juvat, ubi re est opus. quale illud Ennii: *Amicus certus in re incerta cernitur.*

18. Ιωγίλε) ut ραγαυ, ut ραγεηλ, ut γαζα.

Improbitalis) hoc est, improbè parti. Quadrat cum illo Plauti, *Malè partum, malè disperit*. Sic Nævius, *Malè parta, malè dilabuntur*.

20. MADIANIM) ut Madian, Mariam, Magdal; unde Magdalena. nunc MIDIANIM,

21. ERECH) vel ARECH; ut ARES, terra. Hujus generis sunt Habel, Phares, Phaleg.

APPHAIM) ut ἀφφαῖμ. vel APHPHAIM, ut ἐφφαθαῖ.

Γεββώρ) pro GIBBOR; ut Emmanuel.

Longanimis) lentus ad iram, minimè iracundus. In mimis Publii Syri, *Iracundiam qui vincit, hostem superat maximum*.

22. ZACENIM) vel ZECENIM; ut Cherubim.

BNE) ut σμωθ, ut δλθ, ילי: vel BANE; ut Bancreem.

23. Θεφάρεθ) vel θεφάρεθ.

24. Ούαιαβω) ut ούαιαβω, ויקרא Vaicra.

Venit factus) factum ferè sequitur infamia. Publius Syrus, *Cito ignominia fit superbi gloria*.

26. *Tota die*) id est, semper.

Aviditas) avarus, ut dolus pro doloso. semper avarus eget, ac proinde semper avet; quia tam ei deest, quod habet, quàm quod non habet.

27. IEABBED) vel IABBED; ut IDABBER.

Qui pascit) qui alit, qui sectatur. Plautus, *Inimicum esse mulieribus amanti multo pessimum est pecuniae*.

28. *Vir iræ*) homo iracundus.

33. *Stultus stultè loquitur*) Euripides, *Μωραὶ γὰρ μωρὸς λέγει*. Vide Observat. lib. II. cap. 25.

34. *Os, quod cecidit in sorte tua*) idem cum illo, *Spartam, quam nactus es, orna*.

35. Μαλαχά) ut Chanaan, ut Raphaim.

MERVBA) ad instar Cherubin: potest scribi MERVBA, unica B.

39. LBISA) vel LE-BISA. & mox LEHON.

40. SETHIM) vel SETTHIM; ut Chettaus, Matthaus.

MLICIN) aut MALICHIN; ut Samuel.

IEHON) vel potius IHON; ut IAHO.

Consilium animæ tuæ) id est, tuum.

41. In

41. *In crumena, in poculo, in ira*) subaudi, ingenium cujusque perspicitur. elegans dictum, quod explicamus, ut pleraque ista, in Proverbiis nostris.

42. DEAGA) aut, si placet, DAAGA: id est, sollicitudo, moeror, cura.

43. IESIBA) aut ISIBA: ut IDITHVN. nupera consuetudo, IESIBA. est autem schola vel academia, sic dicta à sedendo.

Qui multiplicat scholas) qui multas scholas vel academias instituit.

44. SMA) ut SMOOTH nomina.

Qui propagat nomen) qui eò studium omne suum dirigit, ut memoriam nominis sui propaget, is, ut plurimum, amittit nomen bonum, quod acquisiverat apud bonos. nam gloria fugientem sequitur, insequentem fugit.

45. —LEBBA) ut Lebbæus, corculum.

Δχατταά) ut δμαλαχέμ, apud Epiphanium. potest etiam scribi DE-CHATTA.

Conciliatores) vel proxenetæ. Scitum illud, *Oculus videt, cor concupiscit, & instrumenta operis perficiunt*.

46. SAIAG) ut סאיג BAIAG. hodie SEIAG.

Σειθιά) vel σείθιά. ut Ωφείρ, Ophir: Σαπφείρ, Sapphirus.

47. Χαβρηθά) ut χάμ, ut χομόρ. Vide Alphabetum in Heth. *Aut societas aut mors*) proverbium est Chaldaicum.

48. Αεβ) ut ἀωδ, Ahod. necessitatis est: quia Græci in medio voces non adspirant

Amicus in platea) præstat amicum habere foris, quàm aurum domi.

49. ESTRA) vel ESTHARA, aut ESTHERA, id est, אסתר. nam anceps scriptura.

CIS CIS GARIA) magnum edit strepitum: ita stultus ubique jactitat id quod scit. quadrat cum illo Salomonis: *Stultus omnem spiritum suum profert*.

50. ZANITHA) ea forma dicitur CARITHA, opidum: TABITHA, dorcas: TALITHA, puella. hodie ZANIETHA.

Eruca (sajamis) ut eruca scfama καταφαγέι: sic illa miserum maritum. hanc ob causam Comicus limaces dixit meretrices.

51. Γαδιζέιν) ut ἐλωειμ, χερσβεμ. nam ei apud veteres est i. longum: indicioque est libertas, libertas. Ita σαγιαίν.
52. Λε-ἀνχιμά) vel λα-ἀχιμά: ut statim post, λα-σατιά.
54. LEIOTH) aut LEHEIOTH.
55. *Auferunt cor*) Ovidius:
Nox, & amor, vinumq; nihil moderabile suadent:
Illa pudore caret, Liber Amorq; metu.
56. *Dulcis viro scortatori*) legitur Ecclesiastici 23. 24.
58. Κέμαχ) ut μαλλιαχ; unde Mallochia, id est, halimus.
Sine farina non est lex) vel, ubi non est farina, ibi non est lex.
hoc significat: studium legis friget, ubi non est unde teipsum & familiam sustententes: ubi desunt ad victum necessaria.
59. *Reverentia*) numinis scilicet, id est, pietas.
60. Ζυάν) vel ζεμάν, ut φελωνί, ut βερύθ, ut βεελζεβύβ.
61. Ισράω) ut ισραήλ, ισάα.
Ασειρ) ut ὠφείρ.
Qui discit abs quovis homine) Multa, inquit sapiens quidam Ebraeus, didici à proceptoribus meis, plura à sociis meis: at à discipulis meis plura didici quam ab omnibus aliis.
Qui gaudet parte sua) Latine sic, qui contentus est sorte sua. Turpilus, *Profecto ut quisque minimo contentus fuit,*
Ita fortunatam vitam duxit maxime,
Ut philosophi ajunt isti, quidvis satis est.
- Creaturas*) homines à Deo creatos.
62. RA) ut Dara, דָּרָא.
63. *Loquere parum*) plus oportet facere sapientem, quam loqui.
64. VEIM) ut יַעִי יַעִי, ut יַרִיכוֹ Jericho.
65. VELO) antiquum quoque est Volo. in manu quodam descripto Hieronymi, Isa. 7. Volo, ut σολομών. Velo, ut ιεροβοάμ, Jeroboam: ιεροβάαλ, Jerobaal: ιεῦς, Jēus.
Σεδιμά) ut ιεσιμῆν, ut ιεῖλ.
66. MESAIGIM) ut Raguel, Gomorra. Vide Alphabet. in Ain.
Juvant eum) addunt quidam מִן הַשָּׁמַיִם, μὲν ἀσασαίμ, juvatur è caelo, sive à Deo. Sic dicunt, *Venit ut se polluat, aperiumt ei,* contraria sententia.

67. Qui

67. *Qui multos servos habet, multos fures habet*) nam quot servi, tot fures.
Multos fures habet) ad verbum, multiplicat rapinam.
68. REMMA) ut ZEMMA, ζεμμά, scelus.
Qui multiplicat carnem) ut pingues & obesi.
Vermes) in Ebraeo vermem: ut *Produxit terra ranam.* sic, *Non multiplicabis tibi equum,* id est, equos.
69. CHASAPHIM) ut Raphaim, ut Sabaoth.
Multas habet veneficas) in Ebraeo verbum è verbo, multiplicat veneficia.
70. SADACA) ex manuscripto Hieronymi, יְסָא. sic SAACA, clamor, ibidem.
71. BVR) per contractionem dici videtur ex BEVR, id est, בַּעַר; ut Bel dicimus pro Beel. Est autem bardus & stultus. Elias Levita in Thebite: BVR vocatur, qui neque in lege versatus est, neque usum habet rerum civilium, videlicet homo stultus & baro, quem Ebraei BAAR appellant.
74. ATTHO) extat apud Hieronymum pro ATTHA. sic LECHO, tibi. Sic apud Josephum est ὠδῶν, pro ἀδάμ. sic κορβανά, vel κορβονά, pro κορβανά.
- Da ei*) Deo scilicet.
75. SEMCHA) ut MESVA, ut MESRA.
Cum gaudio) hoc est, vultu hilari ac benigno.
76. HASACHAK) vel HASSACHAR.
77. DEBARIM) ut VEELLE HADDEBARIM. Sic vocatur quintus liber Mosis, quem nos Græco vocabulo Deuteronomium dicimus.
SRVHA) aut magis SERVHA, ut Cherubim: vel SARVHA, ut Samuel, ut Barhuel, ut Camuel.
Αμαλαχίμ) vel ἀμμαλαχίμ, duplici μμ.
Non peccabis) verbum è verbo, Non venies in manus transgressionis. Ebraismus.
Lumbricorum) ῥέμμα, τουτέστι σφάλκος.
78. SLOM) ut SMOTH à SEMOTH: ita SLOM ex SALOM, pax.

G 4

Nisi metus esset) nisi homines metu legum & magistratum continerentur in officio.

Alii alios) ad verbum, Vir proximum suum.

79. SOC) pro SEHOC, ἀρχαιῶς, ut MNVTHO pro MENVHATHO, apud Hieronymum. sic SODA pro SOHADA, in Lexico juris.

80. NADARIM) vel NEDARIM.

SAIAG) vel SIAG, ut NIAR נִיָּא. potest etiam scribi SEIAG, ex recepta hodie, usuque confirmata ratione legendi.

82. Ηραβῶν) unde arrabo.

83. *Via terræ*) humana societas, vita civilis. Via terræ etiam dicitur negotiatio & mercatura, ut exponi possit, ubi leges dormiunt, ibi negotiatio exerceri tuto non potest. Vide Theobiten Eliæ, & Observationes nostras, lib. 4. cap. 17.

84. *Præceptum trahit præceptum*) nam, ut idem Azæi filius ait, merces præcepti, præceptum: merces verò transgressionis, transgressio.

85. LCHOL) aut LECHOL.

Θῖ) pro THEHI, ut Nῖ pro NEHI.

Cui non sit hora) qui non per occasionem posset nocere. Habet & musca splenem, & formicis sua bilis inest. Neque quidquam tam minutum, quod non possit aliquid. Etiam capillus unus habet umbram suam. Quocirca sapientis est, non contemnere hostem, quantumvis infirmum & humilem.

86. LITHCAIEM) integrum est LEHITHCAIEM.

SAMAIM) cæli, id est, Dei: ut in illo, *Baptismus Johannis è cælo est, an ab hominibus?*

In nomine Dei) propter Deum, aut causa Dei.

87. *Sicut reverentia Dei*) ita reveretur præceptorem tuum, ut Deum: Ἰσον Θεῷ σὲ διδασκάλου τιμᾶν θέλει.

88. DABARIM) vel DEBARIM.

Admittit peccatum) idem planè dicit cum illo: *In multitudine verborum non abest peccatum.*

89. MEDRAS) Observat. lib. 7. cap. 14.

Sermo) oratio, concio. Plus potest vita docentis, quàm oratio.
Turpe

Turpe est concionatori, quem culpa redarguit. Labore, non verbis, parantur opes. Næ, ut ait Salomo, sermo labiorum duntaxat ad egestatem spectat.

90. Αβω) est cur malim ἀβῆ. nam ἀβω Syrum est, non Ebraicum.

MATHVNIM) vel METHVNIM.

BA-DIN) vel BADDIN. Non statim judicandum: præcipitati enim iudicii semper poenitet, dilati nunquam. Rectèque Publius Syrus, *In iudicando criminosa est celeritas.* & alibi: *Ad poenitendum properat, qui cito iudicat.* Ne simus ergo præcipites ad iudicandum.

91. HADIN) vel HADDIN; ut ἀδδῆβαριμ.

92. BESHORA) vel BA-SEHORA, βα-σεχωρά.

IEHECHAM) ex quo contractum ἰεχάμ. id est, IECHAM.

Qui multum negotiatur) qui multam negotiationem exercet, non evadet sapiens. ideo R. Meir dicebat: *Minue occupationes & vacua legi.* Quidam legunt, *Qui multum oberrat.* Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt. Sed certè SEHORA est negotiatio & mercatura; quam qui faciunt, rem quærunt, non sapientiam.

93. RASONO) aut RESONO; ut PHELONI, ut Ἰεροβαλ.

CHERSONACH) vel CHE-RASONACH.

IAASE) contractum ex IAASE; ut Ἰακωβ ex Ἰαακωβ.

RASON) vel RESON, ῥεσῶν ut Sephon, ut Pheor.

Voluntatem ejus) id quod Deus vult.

94. *Neque applica re*) Non enim caret periculo huiusmodi familiaritas. Nam quid olla ad ahenum? Ideo Gamaliel Ἰудаῖ principis filius, *Fugienda*, inquit, *societas eorum, qui constituti sunt in aliqua potestate.* Non enim adiungunt sibi hominem nisi cogat necessitas. Tum se amicos esse simulant, idè commodi sui causa: sed si res adversa ingruant, nusquam comparent. deserunt hominem in re dubia, neque re jurant, ubi re est opus; ita uti nomen veri amici possidet.

95. HALOMED) vel HALLOMED.

LEDIO) DIO, ut BIOM; quod nunc scribunt BIOM, ii, geminata.

IELED) ἀρχαιῶς est IALED; ut Habel, ut Phares, ut Phaleg, ut Sames.

LMA) LEMA.

CHATHVBA) aut CHETHVBA.

Nova) vel pura.

Bibula) aliàs deletitia, id est, in palimpsesto.

96. LMI) LEMI.

GETTHO) veteres dicebant GETH, pro GATH; ut CHERMEL, pro CHARMEL. Vtrumque reperies in veteribus Hieronymi. Hinc opidum Palaestinae Gath, quod nunc dicimus, Geth legitur apud antiquos.

RABBI) vel RIBBI, quod tamen non memini legere in antiquitate.

ELLA) Graecum est ἀλλὰ, sed.

BAMA) rectius ΒΑΜΜΑ, duplici MM. nam BAMA, excelsum. Hieronymus in commentariis super Isaiam prophetam: *Si volumus legere, in quo, dicimus ΒΑΜΜΑ: sin autem excelsum vel excelsus, dicimus BAMA.*

Vinum è torculari suo) vinum novum, sive mustum.

Ne inspice cantharum) Menander,

Μὴ τῆτο βλέψῃς, εἰ νεώτερος λέγω

Ἄλλ' εἰ φράωνέντος τοῦς λόγους ἀνδρὸς ἔρω.

Ne respice cantharum, sed id quod in eo est) Non est contemnenda aetas cujusquam, si adsit sapientia. Potius considerandum, quid in homine sit, quam qua sit aetate. Nam reperiuntur bis pueri senes, & sunt juvenes quidam senili prudentia. Inspiciendum ergo quod in cantharo, non cantharus ipse. Nam interdum cantharus novus plenus est vino veteri: interdum vetus ne novum quidem vinum continet.

97. Propter nomen Dei) vel caussa Dei.

Non erit stabilis) non diu durabit.

98. CENAA) vel CENNAA, ut Sennaar.

HACHABOD) gloria, id est, studium gloriae, cupiditas honorum, ambitio.

99. Qui intrat) scholam, aut templum scilicet.

Et facit) & vivit secundum id, quod ibi docetur.

Dat) pauperibus.

100. *Adubio*) Gravis animus dubiam non habet sententiam. Sapientis consilia certa sunt, non incerta. Sed quid ago? tanquam immemor tituli, explico ipsas sententias. Non hoc mihi propositum fuit, sed tantum exemplis firmare veterem scripturam. Hoc secutus sum: an affectus sim, nescio. Nam vocalium apud veteres incerta planè ratio erat, quæ in consonantibus satis certa. Inde illa varietas, ut pro Seva modò e, scripserimus, modò a: interdum verò penitus illud omiserimus. Sic pro i, brevi posuimus aliquando a, & sæpius e, quòd sciremus priscos ita & scripsisse, & legisse. Harum rerum notitia ut jucunda erit (ita spero quidem) veteris scientiæ studiosis: ita necessaria est iis, qui legunt Hieronymum. Proderit etiam iis, qui studium ponunt in emendando Iosepho; aut qui corrigunt, correcturive sunt Graecam editionem. Scripsimus ista omnia octidui spatio Franekeræ, feriis natalitiis; quum non minus genere, quam humanitate præstans, omnique adè virtute instructus vir K E M P O A D O N I A de Proceribus quibusdam Frisiæ benignè retulisset: quorum, ita me Deus bene amet, non tam beneficio afficior, quam iudicio. Nam ut ille gaudebat laudari à laudato: sic mihi jucundum, quum audio probari studia mea viris probatis. Tantum opto, liceat mihi; dum vivo, vivere: non quidem genialiter; ut ille, qui dixit:

Amici dum vivimus, vivamus:

sed bene & commodè; sic ut non deficiant, quæ valetudo propè dixerim vitrea quotidie postulat atque exigit.

A D D E N D A.

In catalogo autorum, quos appellamus in hoc libello, prætermissa sunt nomina ista:

Elisa Abusa F.

Hoseas propheta.

Menander Comicus.

Ovidius poeta.

Rupertus Tuitiensis abbas.

Syrachides, sive Iesus Syrachii F.

qui idem esse videtur cum Ben

Syra, id est Syra F.

Respecti
ad verbum
Graecum
βίβλος
βίβλος
βίβλος
βίβλος

LECTORI I. DRVSIVS.

Mensis undecimus, amice Lector, ab Ebræis dicitur SEBAT, cum T; non SEBATH. fecus est pag. 25. in tabula mensium. Igitur pro Thau reponendum Teth; ut sit טת, id est, SEBAT: Græcè autem Σαβὰτ, non Σαβὰθ. Hoc erratū meum est, non operarum; neque me pudet illud agnoscere: tuum est vicissim ignoscere. Humanum errare est: humanum autem ignoscere est. Præter hoc erratū aliud est pagina eadem in Θαμεις, quod scribendum Θαμεις, per Ζητα. Item Ελδλ scribendum potiùs, quàm Ελδλ, cùm sit Surec, hoc est, v, longum, in Ebræo. Vide Nehem. 6. 15.

